ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ — ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1891 — ΕΤΟΣ Η'.—ΑΡΙΘ. 23

ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 59
Ἕκαστον φύλλον τιμᾶται λεπτῶν 20

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ
ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ
Ἐσωτερικοῦ δρ. 10.—Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 12.—Ρωσ. ρούβλ. 5.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ
ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐπιστολὴ περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ γυμναστικοῦ συλλόγου, ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ.

Τὸ ἄλλοτε ὑποτιθέμενον μέλλον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς. Ἐθνολογικὴ μελέτη, ὑπὸ Β. Ψιλάκη.

Κληρονομία. Ἱστορικὸν διήγημα, ὑπὸ Α. Α. Ἀβούρη. (Τέλος).

Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου: Μαλακάσι, ὑπὸ Κ. Δ. Κρυστάλλη. (Συνέχεια).

Ἡ ἀρχαία γλυπτικὴ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ, ὑπὸ Charles de Mouy. Μετάφρασις Ἀλ. Καρέλη.

Ἐκείνη (ἤτις πρέπει νὰ ὑπακούηται), μυθιστορία RIDER HAGGARD. Μετάφρ. Α. Ἀμπάτη.

Εἰδήσεις τῆς Ἑβδομάδος. Ἐγχώρια.—Ἐξωτερικά. Ἀρχαιολογία.—Φιλολογία.—Καλλιτεχνία.

Ἐφημερίδες, ἀνέκδοτα, περίεργα, ποικίλα.

Ἰδιαίτερα γράμματα.

Νέα βιβλία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ
ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐν Κηφισίᾳ, τῇ 29 Μαΐου, 1891.

Κύριε Πρόεδρε,

«Πληρέστατα ἀναγνωρίζων τὸν ὑμέτερον Σύλλογον ὡς χαρακτηρίζετε αὐτόν, «Ἑλληνικώτατον καὶ λυσιτελέστατον τῷ ἔθνει», εὔχομαι αὐτῷ ἐντελῆ τὴν ἐπιτυχίαν. Οὐχ ἧττον ὅμως δὲν θέλω παρευρεθῆ εἰς τὴν πανηγυρικὴν ἐν αὐτῷ διανομὴν τῶν βραβείων, εἰς ἣν εἰμὶ εὐγνώμων ὅτι εὐηρεστήθητε νὰ μὲ προσκαλέσητε.

Καθῆκον δὲ νομίζω νὰ σᾶς ἐκφράσω τὸν λόγον τῆς ἀποχῆς μου. Μεγαλόφρων ἐθνικὸς εὐεργέτης, ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας, εἶχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀναγνωρίσει αὐτὸ τοῦτο ὅ ἤδη ὁ ὑμέτερος Σύλλογος, πόσον εὐκταία καὶ συμφέρουσα ἦν ἡ γυμναστικὴ τῆς νεολαίας ἀνάπτυξις· καὶ διανοούμενος τὴν νέαν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος νὰ συνδέσῃ μετὰ τῆς ἀρχαίας δόξης αὐτῆς, προσέφερε μέγα μέρος τῆς μεγάλης περιουσίας του ἵνα ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀρχαίους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Κατόπιν δέ, εἰς προτροπάς τινας ἐνδίδων, συνεδύασε τοὺς ἀγῶνας τούτους καὶ μετὰ βιομηχανικῶν καὶ τεχνικῶν ἐκθέσεων, καὶ ἐκανόνισεν αὐτοὺς κατ' Ὀλυμπιακὰς τετραετηρίδας, οὕτως ὥστε ἡ ὑλικὴ τῆς Ἑλλάδος πρόοδος νὰ δύναται, ὡς τὸ πάλαι ὁ δημόσιος βίος αὐτῆς, νὰ μετρᾶται καθ' Ὀλυμπιάδας.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ φιλογενεστάτου ἀνδρός, ὡς καὶ τὴν πλουσίαν αὐτοῦ χρηματικὴν συνεισφοράν, εἰς ἣν μετὰ θάνατόν του ὁ οὐχ ἧττον θερμὸς πατριώτης, ὁ ἐξάδελφός του Κωνστ. Ζάππας, καὶ ἄλλην προσέθηκεν οὐ μικράν.

Ἡ δωρεὰ ἐκείνη ἐγένετο δι' ἐμοῦ διὰ συνεχοῦς ἀλληλογραφίας, ἣν μετέπειτα κατέθηκα πᾶσαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατ' αὐτήν, τὸ μέγαρον τῆς Ἐκθέσεως ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ σχῆμα καὶ διάθεσιν ὡς τὴν τῶν ἀρχαίων Θεάτρων, οὕτως ὥστε ὁ εἰσερχόμενος νὰ ἔχῃ, ἐκ πρώτης ὄψεως, σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἔκθεσιν ἀνεπτυγμένην ὑπὸ τὰ βλέμματά του, καὶ προσέτι τὸ οἰκοδόμημα νὰ ἐπιδέχηται σύμμετρον ἐπέκτασιν καθ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ηὐρύνοντο αἱ παραγωγικαὶ τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις καὶ ὁ κοινωνικὸς ὁρίζων αὐτῆς. Μετὰ λύπης λοιπὸν εἶδον τὸ κατ' ἐμὲ σκοπιμώτατον καὶ ὡραῖον ἐκεῖνο σχέδιον ὅλως παρεννοηθὲν καὶ παραμορφωθέν, εἰς βαθμὸν ὥστε εἰς οὐδὲν ὀλιγώτερον νὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἢ εἰς ἔκθεσιν.

Μετ' οὐκ ἐλάσσονος ἀπογοητεύσεως ἤκουσα τὴν τελευταίαν Ἔκθεσιν ἐπισήμως κληθεῖσαν «*Τετάρτην Ὀλυμπιάδα*», εἰ καὶ ἀπέχουσαν ἀπὸ τῆς πρώτης οὐχὶ κατὰ 12, ἀλλὰ κατὰ 29 ὅλα ἔτη· ὥστε ἀδείᾳ, ἢ ἀκηδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως, κατεστρέφετο καὶ ὁ ἕτερος εὐγενὴς τοῦ εὐεργέτου σκοπός, τοῦ ν' ἀναστήσῃ διὰ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας τὴν ἀρχαίαν τῶν Ὀλυμπιάδων χρονολογίαν.

Εἰς αὐτὴν δ' ἐκείνην τὴν *τετάρτην Ὀλυμπιάδα* πῶς ἐξεπληρώθη ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης τοῦ δωρητοῦ πρόθεσις, ἡ τῆς ἐκ νέου συστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων; Ἀπολύτως παρεωράθη· διότι, πλὴν τῆς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἱδρύσεως τοῦ ἥκιστα τὰ Ὀλύμπια ἀναπολοῦντος *Ρωσικοῦ δρους*, οὐδέν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον γύμνασμα ἐξετελέσθη. Περὶ ἐκτελέσεως λοιπὸν τῆς πρώτης καὶ κυρίας προθέσεως τοῦ δωρητοῦ οὐδεμία φροντὶ, ἐλήφθη [1].

Εἰς τὸ ἄριστον ἔργον τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου ἐκ καρδίας ἐπικροτῶ· διότι, ὡς παρὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, ἐπιθυμητόν ἐστι, πλὴν τῆς ψυχῆς τῶν νέων, ἐπιμελῶς νὰ μορφῶται καὶ τὸ δοχεῖον αὐτῆς, τὸ σῶμα.

Καὶ ἰδίως μὲν καὶ ἐν ἑαυτῷ δύναται βεβαίως ὁ Σύλλογος νὰ βραβεύῃ τοὺς μαθητάς του ἐτησίως, ἢ ὅτε ἐγκρίνει. Τὰ ἐπίσημα ὅμως βραβεῖα τῶν γυμναστικῶν ἀγώνων καθῆκον ἔχει ἡ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τούτῳ τὴν δωρεὰν τοῦ Ζάππα δεξαμένη κυβέρνησις νὰ κανονίσῃ ὅπως δίδωνται κατὰ τετραετίαν εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔσονται ἐκ τῶν παρ' ὑμῖν μορφωθησομένων.

Μέχρις οὗ τοῦτο οὕτω κανονισθῇ, ἐγώ, ὅστις διετέλεσα εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν τοὺς ὅρους διαβιβάζων ὑφ' οὓς ἐγένετο ἡ μεγαλοπρεπὴς δωρεά, δὲν θέλω νὰ φανῶ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐγκρίνων τὴν αὐτῶν ἀθέτησιν, ἢ ἀδιαφορῶν δι' αὐτήν.

Δέξασθε, Κύριε Πρόεδρε, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξαιρέτου μου ὑπολήψεως.

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Πρὸς τὸν Κύριον

Ι. Γ. Φωκιανὸν

Πρόεδρον τοῦ Πανελληνίου γυμναστ. Συλλόγου

Σημ. Ἑβδομάδος. Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας, ἵνα—ὡς ἐν ὑστερογράφῳ τῆς ἄνω ἐπιστολῆς, ἣν δι' ἡμῶν διαβιβάζει ὁ κ. Α. Ρ. Ραγκαβῆς πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τοῦ Πανελλην. Γυμναστικοῦ συλλόγου—τὸν μὲν γεραρὸν ἡμῶν συνεργάτην διαβεβαιώσωμεν ὅτι ὡραιοτάτης ἐστερήθη ἀπολαύσεως μὴ παραστὰς ἐν ταῖς ἑορταῖς, ἐν αἷς ἄλκιμοι νεανίαι οἱονεὶ συνεχίζοντες ἐν μικρῷ τοὺς πάλαι ἑλληνικοὺς ἀγῶνας ἐπέδειξαν τὰ πρωτόλεια ἀνθέων ποθητῶν τῷ πανελληνίῳ, ἀνθέων ἅτινα ἐν προσεχεῖ μέλλοντι εἰς στεφάνους θὰ συμπλεχθῶσι νικητῶν· — τὸν δὲ κ. Φωκιανόν, τὸν σιδηροῦν καὶ ἀλύγιστον μοχλὸν τῆς παρ' ἡμῖν γυμναστικῆς, τὸν χρησιμώτερον δέκα βουλευτῶν καὶ ἐθνωφελέστερον ἑκατὸν διδασκάλων τῆς γραμματικῆς, συγχαρῶμεν, μετὰ τῶν φιλοτίμων ὀπαδῶν του, ἐπὶ τῇ συντελουμένῃ καὶ εὐέλπιδι προόδῳ καὶ εὐχαριστήσωμεν ἐπὶ ταῖς ἡδείαις συγκινήσεσιν, ἃς ἐπότισεν ἡμᾶς, γενόμενος ἡ αἰτία τῆς τε ἐξεγέρσεως γενικωτέρου καὶ ἐπισημοτέρου ὑπὲρ τῆς γυμναστικῆς ἐνδιαφέροντος, τῆς παρασκευῆς ἔστω καὶ ὀλίγων—ὀνόματι καὶ πράγματι—ἀνδρῶν καὶ τῆς ἰδιοχείρου στέψεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως!

Δειλῶς δὲ προσθέτομεν καὶ μίαν εὐχήν: Ὁ ὑπὸ τὸν κ. Φωκιανόν, «Πανελλήνιος γυμναστικὸς σύλλογος» ἀπεδείχθη ἄξιος τοῦ ὀνόματος. Ἆρά γε ὁ ἀγχινούστατος τῶν γερόντων καὶ τῶν νέων Ἑλλήνων κ. Ραγκαβῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξεύρῃ εὐφυᾶ τινα συνδυασμόν, καθ' ὃν ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἁγίας θελήσεως τοῦ Ζάππα ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸν σύλλογον τοῦτον ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες... «ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανεῦνται;»

---

1 Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας εἶχε, συμφώνως πρὸς τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Boulanger, ὁρίσει ἐκ τῆς δωρεᾶς του ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν διὰ τὸ οἰκοδόμημα, καὶ 200,000 διὰ τὴν εἰς παλαίστραν διασκευὴν καὶ τὴν ἐκ νέου ἐπιμαρμάρωσιν τοῦ ἀρχαίου σταδίου. Δὲν πρέπει, διότι δὲν ἐξετελέσθησαν, νὰ παρέλθωσιν ὑπὸ λήθην αἱ μεγαλόδωροι αὗται προθέσεις του.

ΤΟ ΑΛΛΟΤΕ ΥΠΟΤΙΘΕΜΕΝΟΝ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τὸ μέλλον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ὅπερ ἄλλοτε ὑπετίθετο ἢ προσεδοκᾶτο, ἦν ἡ πραγμάτωσις τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας, τῆς ἀποδόσεως τοῦτέστι καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐπάγη ὁ ζωοποιὸς Σταυρὸς ὡς σύμβολον ὑπερύψηλον ἐθνικότητος καὶ θρησκείας. Φέρε ἴδωμεν ἤδη, πόσον ἡ προσδοκία ἐκείνη δύναται νὰ ὑφίσταται ἔτι καὶ βαυκαλίζῃ ἡμᾶς καὶ ἂν δὲν τείνῃ νὰ ἐξανεμωθῇ ὅλως ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἀποβῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἰδέα μικροσκοπικὴ καὶ μικροῦ ὅλως λογου ἀξία.

Ὅτε ὁ Ρήγας ἡμῶν καὶ ἡ μοναδικὴ ἐκείνη καὶ ἔκλαμπρος πλειὰς τῶν Φιλικῶν διέγραφε τὰ ὅρια τῆς νεωτέρας χριστιανικῆς Ἑλλάδος, Ἀλέξανδρος δ' ὁ Ὑψηλάντης ἐσάλπιζε τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς, ἵνα παραλίπωμεν τὸς πρὸς τοῦτο προτέρας δικαίας ἡμῶν ἀπειροπληθεῖς ἀξιώσεις, δὲν ἔπραττον τοῦτο, δὲν ἐνήργουν ἐπὶ ἐδάφους οὕτω στενοχώρου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Προύθου ἀπέλυον ἐκ τοῦ ἀσκοῦ τοῦ Αἰόλου τοὺς ἀνέμους, οἵτινες ἔμελλον νὰ συμπαρασύρωσιν πᾶν ὅ,τι ἐπεκάθισε τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ξένον καὶ βάρβαρον. Δὲν ἦσαν ἐν τῷ τότε χάρτῃ Αἶμος καὶ κράτη Αἵμου, ἀλλὰ Ρωμηοὶ καὶ τὸ ὑπὸ δουλείαν Ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάστασιν μόνοι οἱ Ἕλληνες διενοοῦντο καὶ διεβουλεύοντο, ἐὰν δὲ τυχὸν καὶ ἄλλος τις ἐξ ἄλλης ἐν τῇ ὑποδούλῳ πατρίδι φυλῆς συνενήργει, ἔπραττε τοῦτο ἐν μόνῃ τῇ ἰδιότητι τοῦ Ρωμηοῦ, τοῦ Ἕλληνος καὶ τέκνου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν τῇ ἐθνολογικῇ ταύτῃ μελέτῃ δὲν θέλομεν βεβαίως ἀσχοληθῆ εἰς τὰ μέχρι τοῦδε συμβάντα πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς μεγάλης καὶ μοναδικῆς ταύτης ἐπὶ γῆς ἀναστάσεως, διότι τοῦτο εἶνε ἤδη τῆς ἱστορίας κτῆμα· θέλομεν μόνον διατρίψει περὶ ἐκεῖνα, ὅσα ἔδει νὰ ἐπιτελεσθῶσι πρὸς τὴν ὁλοσχερῆ ἀποπεράτωσιν τῆς ὑπερυψήλου ἐπιβολῆς. Πλὴν τόσων ἄλλων, οἱ γίγαντες οἱ καταβαλόντες τὸν Γαλάτην Τιτᾶνα ἐν Βατερλῷ συνελθόντες ἐν Βερόνῃ εἰς ἱερὰν συμμαχίαν ἐσφυρηλάτησαν τὰ πρὸς δέσμευσιν τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνῶν δεσμά. ἐνῷ τἀναντία ὑπισχνοῦντο ἐν τῇ παρὰ τὴν Λειψίαν τῶν λαῶν μάχῃ (Völkerschlacht). Ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ οὐρανομήκης τοῦ Μεσολογγίου πυρσός, ἡ στιβαρὰ πηδαλιουχία τοῦ ποντομέδοντος Μιαούλη καὶ ὁ κεραύνιος τοῦ Κανάρη δαυλὸς καὶ τόσα ἄλλα πρωτάκουστα καὶ μοναδικὰ θαύματα διέσπασαν τέλος τὰς χαλκευθείσας ὑπ' αὐτῶν ἀδαμαντίνους ταύτας ἁλύσεις καὶ ἀπέλυσαν αὐτῶν τὸν Προμηθέα τῶν λαῶν τῆς γῆς. Ὁ ἀπολυθεὶς ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ κόσμου σύμπαντος ἐν ἐκπλήξει καὶ θαυμασμῷ ὁρώμενος δὲν ἴσχυσεν αἱμωδιῶν ἐκ τοσούτων αἰώνων δεσμεύσεως νὰ ἐπιδείξῃ τὰ προσδοκώμενα οὐράνια αὐτοῦ ἅλματα, τὴν οὐρανίαν αὐτοῦ πτῆσιν. Ἀλλὰ δὲν ἴσχυσε, δὲν ἐδυνήθη, κατάκοπος ὤν, οὐχὶ διότι μόνον ἔσπευσαν πάραυτα ἐκεῖνοι, ὧν τῶν χειρῶν ἐξέφυγεν ὁ θεῖος δεσμώτης, νὰ στήσωσι κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα τριβόλους καὶ παγίδας παντοειδεῖς, ἀλλὰ διότι πρώτιστα καὶ μάλιστα ἡμεῖς αὐτοὶ οὐδόλως ἐπετελέσαμεν ὅ,τι ἀπολύτως ἀπῃτεῖτο πρὸς τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ θείου αὐτοῦ βαδίσματος. Καὶ λοιπὸν ἐκαθέσθημεν ἔκτοτε εἰς εὐωχίαν, ἐξ ἧς βεβακχευμένοι ἄχρι τοῦ νῦν δὲν δυνάμεθα ἔτι νὰ ἀνανήψωμεν. Ἄλλοι ὅμως, οἵτινες ἐπιμενίδειον ὕπνον ὕπνωττον, ὅτε ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴ διετέλει ἐν πυρί, ἀνανήψαντες αὐτοὶ καὶ συνελθόντες, σπεύδουσιν ὅπως ἐπικαίρως παραστῶσι πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ θεάτρου τοῦ ἀνατολικοῦ δράματος, ὅτε αὐταὶ θέλουσιν ἀναπετασθῆ αἴφνης ἐν κρότῳ καὶ πατάγῳ πρὸς τὴν παράστασιν τῆς τελευταίας πράξεως.

Ἐχειροκρότησεν ἡ γῆ ὅλη τῷ ὄντι, κατὰ τὸν ποιητήν, ὅτε ἔβλεπεν ὅτι τὴν κώπην λέμβων ἔφευγον στόλοι, στρατοὶ δὲ τὴν δίκελλαν ζευγιτῶν· ἀλλὰ τί ἡμεῖς ἀντικατεστήσαμεν σπουδαίως, πατριωτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἀντὶ τῶν τῆς ἀπολύτου ἐκείνης ἀνάγκης λέμβων καὶ τῶν δικελλῶν; Τί ἐδώκαμεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐξεγερθέντος ἐκείνου λέοντος καὶ ἀποτινάξαντος ὅση αὐτῷ δύναμις τὸν τῶν αἰώνων λήθαργον; οὐδὲν ἢ σχεδὸν οὐδὲν καὶ ἡ ἀπόδειξις πρόχειρος. Ὁπόσαι καὶ ὁποῖαι περιστάσεις δὲν παρέστησαν πρὸ ἡμῶν, ἀφ' ὅτου οἱ πατέρες πρῶτοι ἤρξαντο τοῦ χοροῦ τοῦ παγκοσμίου δράματος τῆς κοινῶς προσαγορευθείσης Μεγάλης Ἰδέας! Ἐν τούτοις οὐδεὶς ἤθελε νὰ συνδυασθῇ, τοὐλάχιστον σπουδαίως, μεθ' ἡμῶν, διότι δὲν θὰ ἐδύνατο νὰ λάβῃ τι παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὡς γνωστὸν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἰσχύει καὶ θὰ ἰσχύῃ ἡ χρυσῆ τοῦ ῥήτορος καὶ πολιτικοῦ τῆς ἀρχαιότητος ὡς τόσαι ἄλλαι ῥήτρα, καθ' ἣν «συμμαχεῖν καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τούτοις ἅπαντες ἐθέλουσιν, οὓς ἂν ὁρῶσι παρεσκευασμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ἃ δεῖ». Ἀληθὲς εἶνε μόνον, ὅτι ἡ ἐπαιτίαν μέχρι τοῦδε μετηρχόμεθα ἢ ἑκαιροσκοποῦμεν, ὅπως ἁρπάσωμέν τι ἀποπίπτον ἐκ τῶν παλαιόντων, ὡς βεβαίως ὁ λωποδύτης τὴν σκούφιαν ἢ τὸ ζωνάρι δύο διαπληκτιζομένων ἐκφεύγοντα αὐτῶν. Ἡμεῖς, ἢ ὀρθότερον οἱ πατέρες ἡμῶν ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ τάπητος τὰ ἀνυπολογίστως μεγάλα πολιτικὰ ζητήματα· ἀλλὰ τί συνεισηνέγκαμεν μέχρι τοῦδε πρὸς ἐξομάλυνσίν τινα αὐτῶν; Ἀπειράκις οἱ Μαυροβούνιοι καὶ οἱ Ἐρζεγοβίνιοι κατετόλμησαν ἔργα τεράστια, οἱ δὲ Σέρβοι καὶ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν σύμπασαν δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀναρρίψωσι τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον καὶ μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς πολυπληθεστέρους πρὸς τούτοις Βουλγάρους περὶ πρωτείων ἐν τῇ ἄλλοτε Ἑλληνικῇ λεγομένῃ χερσονήσῳ νὰ ἀντιμετρηθῶσιν. Ἀναμνησθῶμεν δὲ τί μέρος διεξήγαγον κατὰ τὴν τελευταίαν γιγαντώδη Ρωσοτουρκικὴν πάλην περὶ Πλεύναν οἱ Ρωμοῦνοι, τοὺς ὁποίους εἴχομεν τέως τὴν συνήθειαν νὰ μυκτηρίζωμεν καὶ σκώπτωμεν ὡς ἀπολέμους καὶ γυναικοπρεπεῖς καὶ εἰς ποῖον σάλον καὶ τάραχον, πλὴν τῶν ἀστείων ἐκείνων τοῦ 1878 Οἰκουμενικῶν, περιήγαγον ἡμᾶς οἱ Ταρταρικοὶ ποιμένες καὶ κτηνοτρόφοι τῆς Βουλγαρίας, ὅτε διὰ τῶν ἐκπληκτικῶν αὐτῶν πρὸ πενταετίας ἁλμάτων παρέστησαν πρὸ τῆς Φιλιππουπόλεως κρούοντες οὕτως εἰπεῖν τὰς πύλας τῆς πόλεως τῶν καισάρων (Τσαρεγράδ)! Ἡμεῖς καὶ τότε περιήγομεν ἄνω καὶ κάτω, ἐν ἐπιστρατευτικαῖς ἀπειλαῖς μόνον τυρβάζοντες, ἐνῷ ὁ ἀγὰς ἁπαντῶν δι' ἔργων ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς: «Ἐμπρός, ἰδοὺ τὸ πεδίον (τσὶκ-μεϊδανά)· τί μέλλει ὑμᾶς, ἂν ἐγὼ παραιτῶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν; ἐγὼ δὲν σᾶς ἀπειλῶ, ἐπιστράτευσις δὲ σημαίνει ἐπιθεσις κατ' ἐμοῦ· λοιπὸν ἰδοὺ ἡ Ρόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πήδημα». Ἐνῷ δὲ ὁ χρόνος ἤπειγεν, ἡμεῖς ἐν τούτοις δὲν ἐσπουδάζομεν, ἀλλ' ἐποιούμεθα ἀποπείρας καὶ τὸ πολὺ ἠσχολούμεθα νὰ ἐξεγείρωμεν καὶ βάλωμεν ἐμπρός, ὡς μπούτην πάλιν τὴν δύσμοιρον Κρήτην, ἐκ τοῦ λιμένος τῆς ὁποίας, τῆς ἱστορικῆς Σούδας, ἀπήντησαν εἰς ἡμᾶς οἱ πολλαπλοῖ φίλοι τοῦ ἀγὰ ἐλαύνοντες πρὸς τὰ ἄνω ἐν πρωτοφανεῖ καὶ πρωτακούστῳ δυνάμεων παρατάξει καὶ οὕτως ἔληξεν, ὅπως ἔληξε, καὶ ἡ σκηνὴ ἐκείνη τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμῶν δράματος, ἐν ἐπιχαιρεκακίᾳ, γέλωτι καὶ κρότῳ καὶ Τούρκων καὶ Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων καὶ πολλῶν ἄλλων. Καὶ διὰ τί ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα; Διότι οὐδέποτε ἐσκέφθημεν περὶ τοιούτων πραγμάτων, τοὐλάχιστον σπουδαίως καὶ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ μεγάλου ἐγχειρήματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀποτέλεσιν οἱ πατέρες εἰς ἡμᾶς κατέλιπον, ἀφοῦ ἐκεῖνοι οὕτω τολμηρῶς, θαυμασίως καὶ ἐνδόξως αὐτοῦ προκατήρξαντο.

Δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη, ἀφ' ὅτου ἐνεκαινίσθη ἐπισήμως ἡ πολιτικὴ ἡμῶν χειραφέτησις καὶ ἀνεξαρτησία διὰ τῆς καθόδου τοῦ πρώτου βασιλέως, καὶ ἠρξάμεθα ἐπιλανθανόμενοι τοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδιδον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος διὰ τῶν ἐκ τοῦ πανελληνίου παραστατῶν αὐτῶν καὶ ἐθνικῶν συνελεύσεων, καὶ ἐνῷ εἰς τὰ πλευρὰ Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης ἀντήχουν παταγώδεις κεραυνοὶ καὶ ἐξάστραπτον πυρὰ οὐρανομήκη. Ἐν ὅσῳ ἔζων ἐκεῖνοι, ἐν ὅσῳ αἱ αἱμάσσουσαι πληγαὶ αὐτῶν καὶ ἡ πολυειδὴς κάκωσις τοῖς ἐπέτρεπεν ἔτι τὸ ζῆν, δὲν ἐτόλμα ἡ ἐπίγονος νεότης μήτε νὰ ἐπιλησθῇ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς, μήτε νὰ ἐκφέρῃ τι προσκροῦον εἰς τὰς πανελληνίους ἐκείνων προθέσεις καὶ πόθους, διότι λάβα Βεζουβίου πάραυτα ἤθελεν ἐκχυθῆ καὶ ἐκρεύσει ἐκ τῶν βριαρῶν καὶ λασίων στέρνων αὐτῶν καὶ καταχώσει τοὺς ἀναξίους καὶ ἀστόργους γόνους. Μόλις ὅμως ἐπέστη ἡ 3 Σεπτεμβρίου καὶ ἐξελήφθη αὕτη εἴτε ἐκ σμικρότητος εἴτε ἐκ πλάνης καὶ παραγωγῆς ἐπιδούλου ὡς διευθέτησις ἁπλῆ καὶ διάταξις τῶν κατὰ τὴν μικρὰν ταύτην μόνον ἐλευθέραν γωνίαν πραγμάτων, ἐκαθέσθησαν πρὸς εὐωχίαν περὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ κτηθεῖσαν καὶ οὕτω στηθεῖσαν τράπεζαν καὶ εἶπον πρὸς τοὺς μὴ ἐξ ἐλευθέρων ἔτι Ἑλληνικῶν χωρῶν προερχομένους: «Ἐκὰς βέβηλοι, μή τις ὑμῶν ἅψηται τοῦ ἡμετέρου μυστικοῦ δείπνου», καὶ ἐγένετο ἐκείνη ἡ ἀλληλοφαγία ἡ μεταξὺ αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων. Τὸ μακιαβέλειον καὶ μισελληνικὸν τοῦτο πραξικόπημα ἦτο τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ πανελληνίου οὐσιῶδες κροῦσμα, διότι εἰ καὶ συνήλθομεν ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς μικρονοίας ἢ παραζάλης ἐπιβουλῆς, διότι ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῶσιν οὕτως οἱ πρωτουργοὶ τῆς Σεπτεμβριανῆς μεταπολιτεύσεως, ἐν τούτοις καὶ διὰ τῶν μετὰ ταῦτα ἔργων καὶ τῆς περὶ τοῦ ἐπιουσίου μόνον ἄρτου μερίμνης διετρανώσαμεν τάσεις πρὸς ἐθνικὴν αὐτάρκειαν· διότι δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἐνδείξεις ἀλλαγῆς βουλευμάτων ἐθνικῶν οὔτε αἱ κατὰ τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν μονομερεῖς, ἰδιωτικαὶ καὶ σπασμωδικαὶ κινήσεις, οὔτε ἡ ἀπόκτησις τῆς μοναρχίδου φρεγάτας «Ἑλλάδος» καὶ τὰ δέκα ἡμῶν πεζικὰ τάγματα μετὰ μοίρας πυροβολικοῦ καὶ ἵλῶν τινων ἱππικοῦ ἔστω καὶ ἄριστα ἐξωπλισμένων. Ἐν τῇ θέσει δὲ ἡμῶν εὑρισκομένη ἡ Βουλγαρία ἢ ἡ Ρωμουνία καὶ Σερβία, ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῆς τριετοῦς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ὡς καὶ ἐν ἄλλαις κατόπιν τῆς ἀθλητικῆς νήσου περιπετείαις, δὲν ἤθελον προσφερθῆ οὕτως αὗται, ἀλλ' ἤθελον χωρήσει εὐθὺ πρὸς τὸν περὶ τῶν ὅλων κίνδυνον, ἐπανάγουσαι ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ περαίνουσαι τὸ ἐθνικὸν δρᾶμα. Ἀλλὰ ποῦ πρόνοια ἂν μὴ θέλησις πρὸς ἐθνικὴν μεγαλουργίαν; μόνον παροδικαὶ ἐξάψεις χαρακτηρίζουσι τὰ ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων διαβήματα ἡμῶν, ταύτας δὲ διαδέχεται ἀψικορία σκανδαλώδης καὶ ἀναμνησθῶμεν τί ἐλέγομεν ὁρκιζόμενοι, ὅτε ὁ Χόβαρτ ἀπέκλειε τὴν Σοῦρον, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ὁποίου καὶ κιβωτίδια πανταχοῦ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἐστήσαμεν ἐπιγράφοντες «μέμνησο τοῦ Χόβαρτ», ἀλλ' οὐδὲν πλέον!

Ἕτερον οὐδὲν ἦττον κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος πραξικόπημα, ἐπίβουλον καὶ αὐτὸ καὶ μακιαβελικὸν καὶ μετερνίχειον, ἐθεωρήθη καὶ θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν πεπειραμένων πολιτειολόγων καὶ πολιτευτῶν ἡ συντελεσθεῖσα ἐν ἔτει, νομίζομεν, 1849 χειραφέτησις τῆς Ἐκκλησίας, τὸ αὐτοκέφαλον τουτέστιν αὐτῆς. Ἐπέδειξαν εἰς ἡμᾶς ὡς εἰς παιδία περιδεῆ τὴν ὄψιν τῆς ὑποθέσεως τὴν κακήν, ἐπικρύπτοντες οἱ ἐπιβουλευόμενοι ἐπιμελῶς τὴν ἐκ τῆς ἑνότητος καὶ συνοχῆς κατὰ βάθος πανελλήνιον ὑπόστασιν. Οὐδὲν καλὸν κακότητος ἄμικτον, οὐδεὶς δ' ἀρνεῖται, ὅτι ἤθελεν εἶνε σολοικισμὸς νὰ ἐξαρτᾶται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐκ κεφαλῆς ὑποδούλου. Ὁ σολοικισμὸς ὅμως οὗτος ἤθελεν εἶνε κατ' ἐπίφασιν· ἡ γεραρὰ ἐκείνη κιβωτός, ἐν ᾗ ἐναπετέθησαν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας αἱ πλάκες τῆς διαθήκης ἡμῶν, δὲν ἤθελεν ἀφεθῆ ἀνερμάτιστος καὶ κλυδωνιζομένη μέχρι συντριβῆς καὶ διαρρήξεως, ἐὰν καὶ ἡμεῖς συναπετελοῦμεν τὸ ἀντιπαλαῖον εἰς τοὺς ἀντιξόους καιροὺς πλήρωμα καὶ ἐάν, ὅπερ καὶ ὁ οὐσιώδης σκοπός. ἐδυνάμεθα νὰ ῥυθμίζωμεν ἐντεῦθεν καὶ κανονίζωμεν ὡς δεῖ τὰ διαβήματα τοῦ ὅλου τοῦ γένους Κλήρου. Ἀπομονωθεὶς οὗτος ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παγκοσμίου ῥαδιουργίας καὶ μὴ φωτιζόμενος καὶ διδασκόμενος ἐπιδεξίως, δεόντως καὶ εὐπρεπῶς, ὡθεῖτο καθ' ἑκάστην ἀπατηλῶς εἰς παραπτώματα, ὧν τὰς συνέπειας οὐδόλως ὑπελόγιζε, καὶ ἐγέννησεν οὗτω καὶ παρήγαγε, φαναριωτικὸς ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς τοῦ Αἵμου χερσονήσου καὶ οὐχὶ χριστιανικὸς ἢ Ἑλληνικὸς ἐπικαλούμενος καὶ θεωρούμενος, τὰ μεγάλα καὶ φοβερὰ Βουλγαρικὰ καὶ Σλαβικὰ ζητήματα, τὰ ἐξαρχικὰ ὅρια καὶ βεράτια καὶ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν κίνδυνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως, τὴν κατάργησιν καὶ ἀθέτησιν τοὐτέστι τῶν πατριαρχικῶν προνομίων. Συναισθανθέντες ἐν τῇ τελευταίᾳ μόνον ὥρᾳ τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος ἐκείνου ἡμῶν, ἐτρέχομεν ἄνω κάτω, ὄπισθεν τῶν παρασκηνίων ἱστάμενοι, καὶ ἐνηργοῦμεν οἱ μὲν ὑποδεικνύοντες ὡς σωτῆρα τοῦ σκάφους τοῦ γένους Ἰωακεὶμ τὸν Γ', οἱ δὲ λυσσωδῶς καταπολεμοῦντες αὐτὸν καὶ ἀντικαθιστῶντες Διονύσιον τὸν Ε', μέχρις οὗ κατελήξαμεν εἰς τὴν κατ' αὐτὰς περιλάλητον φενάκην, τὴν πατριαρχικὴν ἐπιτροπείαν Γερμανοῦ τοῦ ἐξ Ἡρακλείας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἔχρηζον διδασκαλίας δραματικῆς ἀπὸ τῶν παρασκηνίων, ἀλλὰ δράσεως ἐπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς αὐτοπροσώπου καὶ στερρᾶς. Καὶ ἤδη χαίνοντες, ἐνεοὶ καὶ ἐν ἐκστάσει διατελοῦντες ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι καὶ τῇ προκοπῇ ἄλλων, ἀναμένομεν τὴν τῆς τύχης ἀντίληψιν, ἂν δὲν ἀνεμνήσθημεν καὶ πάλιν τὴν μακαρίαν ἐθνικὴν αὐτάρκειαν.

Ἤθελε τοὐλάχιστον ἀναχαιτισθῆ ἡ πρόοδος τοῦ κακοῦ, ἐὰν σπουδαίως συνετατόμεθα διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἀλλ' ἐπιτρέπεται ἀρά γε ἐκ τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις καταφώρου ἀκοσμίας καὶ ἀνεπαρκείας νὰ ἐλπίσωμεν ἐπανόρθωσιν καὶ ἀνάκτησιν τῶν πεπλημμεληκότων καὶ ἀπολεσθέντων; Οἱ Βούλγαροι ὡς εἷς ἀνὴρ ἐν αὐστηρᾷ καὶ ἀκριβεῖ διοικήσει προβαίνουσι καταρτίζοντες συντάγματα ἀρειμάνια ἐπὶ συνταγμάτων παντὸς ὅπλου καὶ ἐν πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ, αὐτοὶ οἱ χθές τε καὶ πρώην κτηνοτρόφοι καὶ δοῦλοι καὶ οἱ μηδ' ἕνα δάκτυλον κινήσαντες ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως μέχρις ἐσχάτων· οἱ δὲ Ρωμοῦνοι παρατάττουσιν ὁσημέραι καταπληκτικὰς καὶ πολυαρίθμους φάλαγγας καὶ λεγεῶνας, μηδ' αὐτῶν τῶν Σέρβων καὶ Μαυροβουνίων καθυστερούντων. Ἡμεῖς δὲ τί ποιοῦμεν; ἢ ἐντρυφῶμεν ἀνενδότως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς πανέραστον ρωμαϊκὴν πολιτικὴν ἢ ἀπηρτήθημεν μόνον τὸ πολὺ ἐκ τῶν τριῶν ἀναμενομένων θωρηκτῶν μας, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ οἱ μὲν φροντίζουσιν ἀπαύστως νὰ παραστῶσιν οὐδόλως ὀλιγώτερον ἢ λαιμητόμους αὐτόχρημα, οἱ δὲ νὰ χαρακτηρίζωσιν ὡς τὰς μόνας καὶ ἀρκούσας τοῦ Νῶε σωστικὰς τοῦ γένους κιβωτούς.

Δὲν εὑρέθη τις μέχρι τοῦδε, ὑψηλὰ ἢ ἐν κατωτέρᾳ βαθμίδι ἱστάμενος, νὰ ψιθυρίσῃ μόνον εἰς τὸ οὖς τοσούτων ζαπλούτων ὁμογενῶν, ἀφοῦ δὲν συνέστησε πρότερον ἄλλην φιλικὴν πρὸς τοῦτο ἑταιρίαν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη ἀπολυτος καὶ κατεπείγουσα ἡ συνδρομὴ πρὸς ἔργα πολεμικὰ καὶ ὅτι ἀρκοῦσι τὰ ἀνεγερόμενα πολυτελῆ καὶ ὑπεραρκοῦντα καὶ διὰ μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν πρωτεύουσαν ἀναμνηστικὰ μέγαρα καὶ τὰ ὑπερτυφλώσαντα ἡμᾶς φῶτα, ὅπως καλῶς καὶ ἐθνωφελῶς ποιοῦντες συνέδραμον πρὸ μικροῦ πέντε φιλικοὶ ἐξ Ἰνδιῶν τὸν γυμναστικὸν σύλλογον. Προχθὲς ἔτι οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἐν τῷ ἀκράτῳ αὐτῶν ἐνθουσιασμῷ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἐν Καΐρῳ τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου ὑπεσχέθησαν νὰ δωρήσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ἔθνος τρία νομίζομεν τορπιλλοβόλα. Τίς ἐξεμεταλλεύθη ἐγκαίρως τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον πρὶν ἐξατμισθῇ, πρὶν περιπέσῃ εἰς τὴν συνήθη ἀψικορίαν, ἐνῷ τὸ πλεονέκτημα τοῦ Ἕλληνος ἐνέκειτο πάντοτε ἐν τῷ ναυτικῷ, τὸ ὁποῖον παραλύει καὶ ἐξουδετεροῖ οἵας καὶ ὁσασδήποτε δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν; Μόνον ὅταν ἔλθῃ τὸ μαχαῖρι 'ς τὸ κόκκαλον, ὅταν συλλογισθῶμεν, ὅτι, ὡς δεικνύουσι τὰ πράγματα. θὰ κινδυνεύσωμεν νὰ γείνωμεν βουλγαρόβρωτοι καὶ λεία Μοισῶν, τότε καὶ ἐν στιγμιαίᾳ παραφορᾷ ποιοῦμεν ὅ,τι ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Δημοσθένης περὶ τῶν παρακμαζόντων Ἀθηναίων καὶ τοῦ Φιλίππου: «ἅμα ἀκηκόαμέν τι καὶ τριηράρχους καθίσταμεν καὶ τούτοις ἀντιδόσεις ποιούμεθα καὶ περὶ χρημάτων πόρου σκοποῦμεν, καί, καί, εἶτ' ἐν ὅσῳ ταῦτα μέλεται, προαπόλωλετὸ ἐφ' ὅ ἂν ἀποπλέωμεν· τὸν γὰρ τοῦ πράττειν χρόνον εἰς τὸ παρασκευάζεσθαι ἀναλίσκομεν, οἱ δὲ τῶν πραγμάτων οὐ μένουσι καιροὶ τὴν ἡμετέραν βραδύτητα καὶ εἰρωνείαν». Νομίζει τις, ὅτι εἴμεθα πανομοιοτύπως αὐτοὶ ἐκεῖνοι, πλὴν μόνον τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων, διότι ἡμεῖς περιστοιχούμεθα ὑπὸ τοσούτων ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων, ἐνῷ πρὸς ἐκείνους ἐπολέμει μόνον ὁ μοναρχικὸς Ἕλλην ἡγεμὼν Φίλιππος.

Καὶ ἐδύνατο μέν τις νὰ ἀντιτάξῃ αὐτὸ τοῦτο. Ἀλλὰ τίς ἀφῆκε νὰ περιστοιχισθῶμεν ὑπὸ τοσούτων ἐναντίων; ἔπειτα πρὸς ὀλίγους καὶ μικροὺς πολεμίους ἀντεπάλαισαν οἱ πατέρες ἡμῶν μηδὲν ἢ τὸν οὐ,ανὸν καὶ τὴν ξηρὰν γῆν ἐφόδια ἔχοντες; Ἀφοῦ ὅμως παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι τόπον τινὰ νὰ ἱστάμεθα μόνον, ἡμεῖς δὲν τὸ κουνοῦμεν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ παλαίομεν ρωμαϊκὰ περὶ ἐλεεινοῦ μισθαρίου καὶ οἰκτροῦ δοξαρίου. Διεφυλάξαμεν ἐν πολλοῖς τὰς τῶν προγόνων ἕξεις καὶ τὰ ἤθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τοῖς κακοῖς. Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλεγε ρωμαϊκώτατα, ἀποβλέπων εἰς τὸ κόμμα καὶ εἰς τοὺς φίλους του: «μηδέποτ' ἐγὼ καθίσαιμι ἐν τούτῳ τῷ θρόνῳ, ἐν ᾧ μηδὲν πλέον τῶν ἐναντίων ἕξουσιν οἱ φίλοι». Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο μόνη τότε ἐν τῷ κόσμῳ, πρὸς μόνους τοὺς Πέρσας παλαίουσα, ἔχουσα, διότι ἦτο Ἑλλὰς ἀρχαία, καὶ ἄνδρας, οἷοι ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Λεωνίδας καὶ ἡ ἄλλη ἐκείνη τῶν μεγαλωνύμων πατριωτῶν πληθὺς καὶ πάλιν καὶ ἐκεῖνοι ἐπειδὴ δὲν ἐνόουν διοίκησιν, ὅπως νοεῖται αὕτη ἐν τῇ συμπήξει εὐρείας καὶ ἐνιαίας ἐκτάσεως, ἀποσυνετέθησαν προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ διεξέφυγε τῶν χειρῶν αὐτῶν οὐ μόνον ἡ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀρχή, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς πατρίδος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἔδαφος, τῶν πάντων εἰς χεῖρας πρακτικωτέρων περιελθόντων, ὁποῖοι οἱ Ρωμαῖοι. Δὲν ἐκώλυσαν ἡμᾶς ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας οὔτε Ἄγγλοι οὔτε Ρῶσσοι οὔτε Γάλλοι οὔτε Αὐστριακοὶ οὔτε ἄλλος τις ἀπὸ τοῦ νὰ προβῶμεν. Ἡμεῖς προεκαλοῦμεν αὐτοὺς πρὸς τοῦτο, διότι ἐγενόμεθα οἱ μὲν Μπαρλαῖοι, οἱ δὲ Ναπαῖοι καὶ ἄλλοι Μοσχομάγγαι, οὐχὶ διότι ἐφρονοῦμεν, ποιούμενοι οὕτως ἐκλογήν, ὅτι ἠθέλομεν βοηθηθῆ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῶν ἡμετέρων πατέρων, ἄπαγε, ἀφοῦ ἦτο τοῦτο φύσει ἀ-

δύνατον, τῶν ἄλλων ἐναντιουμένων, ἀλλὰ διότι ἐμαχόμεθα διὰ τοιούτων ἐπιρροῶν ἁπλῶς μόνον περὶ ὑποστηρίξεως πρὸς μικροφιλοδοξίαν καὶ πόρον ζωῆς. Τοιοῦτον βίον εἵλκομεν μέχρι τῆς τοῦ 1862 μεταπολιτεύσεως. Καὶ ἐξέλιπον μὲν μετὰ ταῦτα οἱ περὶ τοιαύτας ἐπιρροὰς ἀγῶνες, ἀλλὰ τὰ μὲν ἔτη νὰ νεανικὰ ἀπέπτησαν καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ κληροδοτηθεὶς ἐκ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως ἐθνικὸς ἐνθουσιασμός, εἶτα κατέλαβον ἡμᾶς ἀλλεπάλληλα τὰ πράγματα, ἐνῷ οὔτε πλοῖον, οὔτε πυροβόλον εἴχομεν, οὔτε στρατόν, οὔτε ποιάν τινα τεχνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐξάσκησιν, οἱ δὲ Σλαβικοὶ λαοί, παρασκευάσαντες τὸ πρὸς τοῦτο ἔδαφος διὰ τῶν παραπτωμάτων καὶ παρακρούσεων ἡμῶν παραπαιόντων ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πολιτικῶς, ἐνήργουν ἀδιαλείπτως καὶ παντοιοτρόπως καὶ ἔδρων πάνυ ἐπιτηδείως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς Ἀνατολῆς.

Καὶ ἤδη διεκφεύγει ὀσημέραι τῶν χειρῶν ἡμῶν τὸ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἀδιαλείπτως σείεται διολισθαῖνον ὑπὸ τοὺς πόδας τὸ ἡμέτερον ἔδαφος, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἀπαύστως κατέρχονται ὡς λύκοι ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν ἄγραν ὠρυόμενοι, ἁρπάζοντες Θρᾴκην, Μακεδονίαν καὶ οὕτω καθεξῆς, τίς οἶδε μέχρι τίνος μέλλοντες νὰ ἐπιστήσωσι τὴν θριαμβευτικὴν αὐτῶν πορείαν. Ἡμεῖς δὲ τί πράττομεν πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῶν ἢ ποιάν τινα πρόληψιν; Δὲν σπεύδομεν κἂν νὰ ἐπανορθώσωμεν τὰς ἐλλείψεις ἑκουσίας ἢ ἀκουσίας τῶν πλοίων ἡμῶν, ἀλλὰ δυσφημοῦμεν μόνον αὐτὰ ὡς σαπιοκάραβα, διότι δὲν θέλομεν τίποτε, ἐνῷ δὲν γνωρίζομεν ὡς ἑκάστοτε βλέπομεν καὶ ἀκούομεν τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Δὲν οἰκονομοῦμεν πόρους, ἀλλ' ὑπερακοντίζομεν αὐτούς, δαπανώμενοι ἀείποτε ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ἐνῷ προς συντήρησιν τοιούτων πλοίων ἀπαιτοῦνται πλὴν τῶν ἄλλων πληρώματα πολυδάπανα καὶ πολυειδῆ. Βεβαίως δὲν θέλει ἡ δεῖνα ἢ δεῖνα Δύναμις τὴν κατὰ τὸ δίκαιον μεγέθυνσιν ἡμῶν,. ὡς θέλουσί τινες αὐτῶν τὴν τῶν ἐναντίων διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ἀλλ' ὅταν ἐξαναγκαζώμεθα διὰ παντοίων καθ' ἑκάστην ἐξευτελισμῶν καὶ καταπιέσεων τῶν ἀδελφῶν καὶ ὁμοφύλων ὑπὸ τῶν γειτόνων, ἐνεργούντων πρὸς τοῦτο σκοπίμως, διότι θεωροῦσιν ἡμᾶς ἀνικάνους πρὸς διατύπωσιν καὶ διεξαγωγὴν καὶ τοῦ εὐλογωτέρου ἡμῶν δικαίου, τί ποιήσομεν ἀπαράσκευοι καὶ περὶ μικρὰ καὶ ποταπὰ ἀείποτε τυρβάζοντες; Αἱ Δυνάμεις βεβαίως οὐδέποτε ἐμποδίζουσιν, ὅταν ἥμεθα ἕτοιμοι νὰ ἀναδεχθῶμεν τὴν εὐθύνην καὶ τὰς συνεπείας, ἄλλως ποιοῦντας λέγουσιν ὅτι σώζουσιν ἀπὸ ἐπικειμένου ὀλέθρου. Οὐδέποτε ἀληθῶς καὶ σπουδαίως παρασκευαζόμενοι, ἄλλων ὁσημέραι ἑτοιμοτέρων γινομένων, παραχωροῦμεν τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ ἀνατολικοῦ δράματος, ἧς ἡ τελευταία πρᾶξίς ἐστιν ἐπὶ θύραις, οὐχὶ πρωταγωνίστησιν, ἀλλὰ τελείαν καὶ μονομερῆ δρᾶσιν, ἀρκούμενοι νὰ περιλείχωμεν μόνον τὸ ἐλεινὸν ὀστάριον, μέχρις οὗ ἐπιπεσὼν ὁ ἀπὸ βορρᾶ ἀγριομολοσσὸς ἁρπάξῃ καὶ αὐτὸ καὶ ἡμᾶς σὺν αὐτῷ καὶ καταβροχθίσῃ. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι διεκδικοῦσι καὶ πάλιν, οὐχὶ παίζοντες, ἀλλὰ σπουδάζοντες, μοῖραν ἤδη Μακεδονικῆς κατὰ τὴν Ροδόπην γῆς ὡς παλαιοπροκηρύξεις διὰ τῶν λογχῶν αὐτῶν διασχίζοντες συνθήκας καὶ συμβάσεις, διότι τολμῶσι καὶ προβαίνουσιν ἀδιαλείπτως (audaces fortuna juvat), τὸ ζητούμενον δὲ ἀλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον, οἱ δὲ Ρωμοῦνοι μεριμνῶντες περὶ τῆς αὔριον ὀχυροῦνται πολυδαπάνως, ἡ δὲ Σερβικὴ νεολαία κινεῖται, βουλεύεται· ἡμεῖς δὲ δὲν ἔχομεν διεκδικήσεις κατὰ συνθήκας καὶ συνδιασκέψεις, ἀλλὰ παριστάμεθα ἀπαθεῖς καὶ οἱονεὶ νεναρκωμένοι ἢ διαταραττόμεθα ἄνευ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος; Ποῦ ἡ ἐπιδικασθεῖσα ἡμῖν πρὸς τὴν Ἤπειρον γραμμή; ποῦ τὸ 23 ἄρθρον τῆς συνθήκης ὡς πρὸς τὴν λακπατουμένην ἀπὸ διετίας ἤδη πρὸς τιμωρίαν τοὐλάχιστον ἡμῶν Κρήτην; Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἔχομεν γλῶσσαν, οἵαν οἱ Βούλγαροι, συνοδευομένην δι' ἔργων, διότι τοιαύτη γλῶσσα ἀπαιτεῖ ὅπλα, γνῶσιν καὶ γρόσα. Δὲν ἔχομεν τοὐλάχιστον νεολαίαν, τῆς ὁποίας νὰ ἀναβράζῃ τὸ αἷμα ὡς τῆς θερμουργοῦ καὶ μεγαλοπράγμονος Σερβικῆς; Εἰς τοιαῦτα ἡμεῖς φαίνεται σκανδαλώδη καὶ ταραχώδη πράγματα δὲν ἀναμιγνυόμεθα· ἔπειτα ποῦ θὰ ἀφήσωμεν τὰ διὰ προσωπικοὺς μόνον λόγους κόμματα ἡμῶν; τί θὰ γίνωσιν αἱ δημοτικαί μας ἐκλογαὶ καὶ αἱ ἐπαρχιακαὶ ἡμῶν ἐπιρροαί, ἂν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ περὶ ἡμᾶς συμβαίνοντα καὶ τεκταινόμενα; Ἀλλὰ τότε ἑτοιμασθῶμεν νὰ ἴδωμεν μετ' οὐ πολύ, ὅτι τὸ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν εὐρὺ καὶ βαρυσήμαντον μέλλον δὲν ἦτο δι' ἐκείνους, δι' οὓς ἤλπισαν καὶ προσεδόκησαν οἱ μόνοι κατασείσαντες πρὸ δύο γενεῶν τὸ βάρβαρον καθεστώς, ἀλλὰ δι' ἄλλους, τοὺς ὁποίους οὐδὲ κατ' ὄναρ ἐπίστευον ὅτι ποτὲ θὰ ἔβλεπον ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἡμῶν ἀποστολὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐν τούτοις εὐφημήσωμεν ἐπιλέγοντες τὸ προγονικόν, «θαρσεῖν χρή, τάχ' αὔριον ἔσετ' ἄμεινον.»

Β. Ψιλακης

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

(Ἱστορικὸν Διήγημα)

(Τέλος)

Σὲ τέτοιο σημεῖο εἶχαν φθάσει τὰ πράγματα, ὁποῦ ἔρριξε ἡ φουρτοῦνα 'ς τὸν Ὑψόλιθο, 'ς τὸ μεσημβρινὸ παράλιο τῆς Ζακύνθου μιὰ Τουρκικὴ φεργάδα κι' ἐπιάστηκαν οἱ πολῖται μὲ τοὺς Τούρκους κι' ἔπειτα καὶ μὲ τοὺς Ἄγγλους, ποῦ ἠθέλανε νὰ ὑπερασπίσουνε τοὺς ἄπιστους, διατηροῦντες τάχατες τὴν οὐδετερότητα!

Τοῦτο ἄρκεσε κι' ἀμέσως ἐκηρύχτηκε σ' ὅλο τὸ νησὶ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Δυὸ φεργάδαις Ἀγγλικαὶς μὲ στρατὸ καὶ πεδινὰ κανόνια, καὶ μὲ τὸ στρατηγὸ Ἄδαμ ὡς ἀνώτατο στρατοδίκη, ἐφθάσανε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα 'ς τὴ Ζάκυνθο ταῖς 8 Ὀκτωβρίου κι' ἐβαλθήκανε σὲ πολεμικὴ ἐναντίον τῆς πόλεως θέα, ἡ μιὰ κατὰ τὴν παραλία τοῦ *Ἄμμου* κι' ἡ ἄλλη κατὰ τὴν παραλία τῆς *Ἁγίας Τριάδος*.

Ἐβγῆκε τότες ὁ στρατὸς ἔξω κι' ἄρχισε ἡ βαρβαρότητα. Ἐκλειστήκανε ὅλα τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ καταστήματα κι' ἐδιαταχτήκανε οἱ πολῖται νὰ κλειοῦνται 'ς τὰ σπίτια τους μὲ τὸ πέσιμο τοῦ ἥλιου, καὶ νὰ καίγουν ὑποχρεωτικὰ ἀπέξω ἀπὸ τὰ κλεισμένα τους παράθυρα φανάρια! Ἔπειτα ἐτοποθετήσανε 'ς ὅλαις ταῖς κυριώτεραις μεριαὶς τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐξοχῆς κανόνια κι' ἐδιατάχτηκε ὁ λαὸς νὰ παραδώσῃ ὅλα τὰ ὅπλα του!

Ἀλλὰ δυὸ χωριά, ὁ Πεισινῶντας καὶ τὸ Μουζάκι, δὲν ἀκούσανε 'ς τὴ διαταγὴ τοῦ Ἄδαμ κι' ἐδείξανε ἀντίστασι 'ς τοὺς στρατιώταις. Τότες σὰν ἄλλος Ἀλῆς ὁ Χριστιανὸς στρατηγὸς τὰ ἐπολιόρκησε στενὰ στενὰ καὶ τἀνάγκασε νὰ παραδοθοῦνε. Καὶ γιὰ νὰ δείξῃ τὸ θυμό του ἐπρόσταξε νὰ παρουσιάζωνται μπροστά του οἱ χωρικοί, ἕνας ἕνας, μὲ τὰ ὅπλα τους, τὰ ὁποῖα πέρνοντάς τους περιφρονητικά, τὰ ἔσπαζε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια....

Εἶνε δύσκολο νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὴ βάρβαρη διαγωγὴ καὶ ταῖς βανδαλικαῖς πράξεις τοῦ Ἄδαμ. Ὁλόκληραις σελίδαις τῆς ἱστορίας εἶνε γεμάταις ἀπὸ ταῖς ἀδικίαις, τοὺς φόνους καὶ τὰ ἀτοπήματα τούτου τοῦ στρατηγοῦ..... Ὁλόκληραις σελίδαις τῆς ἱστορίας εἶνε γεμάταις, ποῦ κλειοῦνε ἀπότομα τὸ στόμα ἐκείνων, ποῦ θέλουν νὰ ποῦν, πῶς ἡ Ἀγγλικὴ προστασία ἄφισε γλυκειαῖς ἀναμνήσαις 'ς τὸν τόπο!....

Ὁ Ἄδαμ ἔκαμε πολλαῖς μανάδες νὰ κλάψουν, ἔκαμε πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ θρηνήσουν· ὁ Ἄδαμ κατέβασε πρόωρα 'ς τὸν τάφο τὸ γέρο Καλόφωνο, κι' ἔρριξε ἄσπλαχνα 'ς τοὺς τέσσερους δρόμους χωρὶς σκεπή, ἐλεεινούς, χωρὶς καμμιὰν ἐλπίδα, μιὰν ἀδύνατη χήρα γυναῖκα κι' ἕνα μικρὸ παιδί!...

Γ'

Ἀγωνίζεται, κάνει ὅ,τι μπορῇ ἡ δυστυχισμένη μάνα γιὰ νἀναστήσῃ τὸ παιδί της! Δουλεύει σὰν ἄνδρας, ὁ ἥλιος τῆς καίγει τὸ πρόσωπο, οἱ κόποι τῆς μαραίνουν τὰ νειάτα, ἡ θλίψις καὶ ἡ κακοπάθεια τῆς ἐξαλείφουν τὴν ὠμορφάδα τοῦ προσώπου. Ἔγεινε γρηὰ πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα της. Ἐγέρασε ἀπὸ 36 χρονῶ.... Ἄχ! ὁ Θεὸς γνωρίζει πόσαις φοραὶς πλαγιάζει τὸ βράδυ χωρὶς νὰ βάλῃ μιὰ βοῦκα ψωμὶ 'ς τὸ στόμα της! Ὁ Θεὸς γνωρίζει τί δοκιμάζει, τί τραβᾷ γιὰ νἀναστήσῃ τὸ παιδί της..... Ἄχ! ὁ Θεὸς γνωρίζει τί μαχαιριαῖς κεντοῦνε τὴν πονεμένη της καρδιά, τί βάρος πλακώνει τὴν ψυχὴ τῆς δόλιας Μαριῶς, ὅταν βλέπει τἄλλα παιδιὰ χαρούμενα, εὐτυχισμένα νὰ τὰ τριγυρίζουν μὲ χάδια οἱ γονεῖς των, ὅταν βλέπει τἄλλα παιδιὰ νὰ παίζουνε μὲ τὸ δικό της .... τὸ κακοροΐζικο, τὸ ὀρφανό!

Ἀγωνίζεται, κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νἀναστήσῃ τὸ παιδί της ἡ δυστυχισμένη μάνα! Κι' ὅταν τὴ νύχτα, ποῦ κάθεται πολλαῖς φοραῖς ἄγρυπνη, κυττάζει μὲ μάτι φιλόστοργο τὸν Πέτρο ποῦ ἀμέριμνα κοιμᾶται 'ς τὸ ἴδιο στρῶμα, 'ς τὴν ἴδια θέσι ποῦ ὁ πατέρας του ἄφισε τὴν ὕστερη πνοή του.... θυμᾶται τὸν ἄνδρα της! Τὸν θυμᾶται ζωηρότερα καὶ νομίζει πῶς ὁ ἀνασασμὸς τοῦ παιδιοῦ εἶνε ἀνασασμὸς τοῦ πατέρα. Νομίζει πῶς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ στρῶμα, πῶς ἀπὸ ἐκείνη τὴ θέσι θὰ ξανακούσῃ ταῖς παραγγελιαῖς ποῦ ὁ γέρο Καλόφωνος τῆς ἄφισε γιὰ τὸ παιδί της, καὶ τεντόνει ταυτί..... Ἀλλὰ ἔρχεται 'ς τὸν ἑαυτό της καὶ κλαίγει, καὶ κλαίγει πικρά, φαρμακερά!..

Ἄλλη φορὰ πάλι σκέπτεται τὴ θέσι της, τὴ συμφορά της. Σκέπτεται πῶς ἤτανε καὶ πῶς κατάντησε..... συλλογίεται τὸ μέλλον καὶ τὴν πνίγει ἡ θλίψις, τῆς ἔρχεται νὰ τρελλαθῇ, νὰ πεθάνῃ.... Ἀλλ' ἀμέσως λαβαίνει θάρρος καὶ διώχνει μακρυὰ κάθε κακὴ σκέψι, κάθε μελαγχολία, ὅταν θυμηθῇ πῶς ὑποσχέθηκε, πῶς ὡρκίστηκε γονατιστὴ 'ς τὸν ἄνδρα της τὴν ἐπίσημο στιγμὴ ποῦ ἐξεψύχαε ν' ἀναστήσῃ τὸ παιδί της!....

Κι' ἐξακολουθεῖ ἡ δυστυχισμένη μάνα ν' ἀγωνίζεται, νὰ φθείρῃ τὴ ζωή της γιὰ νὰ δίνῃ ζωὴ 'ς τὸν Πέτρο, ἐξακολουθεῖ νὰ δουλεύῃ ὡς ποῦ νὰ μεγαλώσῃ τὸ παιδί της, ἡ ἐλπίδα τῶν γηρατειῶν της, τὸ λιμάνι ποῦ θὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴ μεγάλη φουρτοῦνα ποῦ δέρνεται!....

Καὶ τὰ χρόνια ὡς τόσο περνοῦν. Ὁ Πέτρος πλειὰ ἔγεινε 15 χρονῶ παλληκάρι, ἐργάζεται σὰν τίμιος ἄνθρωπος καὶ λατρεύει σὰν δεύτερο θεό του τὴ μάνα του ποῦ ἀρχίζει ἡ δύστυχη νὰ ἡσυχάζῃ πλέον, νὰ μὴν ἀγωνίζεται, νὰ μὴ παραδέρνῃ. Τὸ γέλοιο τοῦ Πέτρου της, ποῦ τὸν βλέπει εὔθυμο, χαρούμενο, σκορπᾷ τὴ λύπη ἀπὸ τὴν καρδιά της ποῦ τὴν σκεπάζει σὰν καταχνιὰ καὶ ζῇ εὐτυχισμένη, περήφανη, σὰν τίποτε νὰ μὴ τῆς συνέβη ...λησμονῶντας τὶ ἐτράβηξε ὡς ποῦ νἀναστήσῃ ἐκεῖνο τὸ παιδί!...

Καὶ τὰ χρόνια ὅλο περνοῦν. Ὁ Πέτρος πλειὰ ἐμεγάλωσε, ἔγινε λεβέντης, δὲν παίζει πλειὰ μὲ ταῖς πεταλούδαις 'ς τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ του... καὶ ἡ Μαριὼ ἡ μάνα του θυμᾶται τώρα πειὸ ζωηρὰ τὴν ὑπόσχεσι ποῦ ἔδωκε 'ς τὸν ἄνδρα της. Θυμᾶται πῶς ὡρκίστηκε τοῦ γέρου Καλόφωνου, νὰ πῇ τοῦ Πέτρου ὅταν μεγαλώσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου τοῦ πατέρα του. Τὸ θυμᾶται...ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποφασίζει, ἀγκαλὰ καὶ κάθε μέρα σχεδὸν ὁ Πέτρος τῆς ἀναφέρει γιὰ τὸν πατέρα του. Δὲ θέλει νὰ λυπήσῃ τὸ παιδί της! κι' ἀναβάλλει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα νὰ κάμῃ γνωστὸ 'ς τὸ παιδὶ τὸν πατέρα!...

«Ἔχουμε καιρὸ ἀκόμα» ἔλεγε πάντα μὲ τὸ νοῦ της. «Ἔχουμε καιρὸ ἀκόμα» ἐσκεφτότανε καὶ μιὰ Κυριακὴ αὐγὴ ἡ Μαριώ, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία μὲ τὸ γυιό της, καὶ κυττάζοντας τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ της, ποῦ ὁ κισσὸς καὶ τὸ ἀνθισμένο ἀγιόκλημα εἶχαν περικυκλωμένους τοὺς μαύρους τοίχους, ποῦ ὑψώνονταν μελαγχολικοί, ραγισμένοι, ἐτοιμόρροποι. «Ἔχουμε καιρό, δὲν πιστεύω δὰ νὰ πεθάνω καὶ τόσο γλήγορα, νέα εἶμαι ἀκόμα!... ἄφησε νὰ μεγαλώσῃ κἄμποσα χρόνια τὸ πουλάκι μου, καὶ θἀλθῇ καμμιὰ κατάλληλη στιγμή, γιὰ νὰ ἐκπληρώσω τὸν ὅρκο μου, τὴν ὕστερη ἐπιθυμία τοῦ μακαρίτη. Γιατί νὰ τὸν λυπήτω ἀπὸ τώρα;....»

Δὲν εἶχε τελειωμένη καλὰ καλὰ τὴ σκέψι της, ποῦ τὴν σταματᾷ ἔξαφνα ὁ Πέτρος μπροστὰ 'ς τὰ ἐρείπια καὶ τῆς λέει:

— Μάνα, στάσου μιὰ στιγμὴ νὰ σοῦ πῶ ἕνα σχέδιο ποῦ ἔχω 'ς τὸ κεφάλι μου, καὶ νὰ μοῦ πῇς ἂν σοῦ ἀρέσῃ καὶ τῆς ἰδίας. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ μακαρίτου τοῦ πατέρα μου, κατώρθωσα νὰ βάλλω κατὰ μέρος λίγα χρήματα ἀπὸ τὴν ἐργασία μου. Σκέπτομε λοιπὸν κἄνοντας κι' ἕνα μικρὸ δάνειο νὰ φτιάσω τὸ σπίτι μας, γιατὶ εἶνε ντροπὴ νἄνε ἔτσι ἐρείπια. Τί λές, δὲν εἶνε καλὴ ἡ ἰδέα μου;

Ἡ Μαριὼ ἐταράχτηκε πῶς εἶδε μπροστά της τὸ φάντασμα τοῦ συζύγου της ἕτοιμο νὰ τῆς πῇ, «Μαριώ, πότε θὰ ἐκπληρώσῃς τὸν ὅρκο σου;»

Ἔλαβε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ της καὶ μὲ φωνὴ σβυμμένη:

— Ὄχι, ὄχι, τοῦ λέει.

— Γιατί!;

— Γιατί... δὲν εἶνε ἀκόμα ὥρα νὰ φτιάσῃς τὸ σπίτι μας. Σπογγίζοντας δύο δάκρυα εἶπεν ἡ δύστυχη μάνα, ποῦ εὑρέθηκε πλειὰ 'ς τὴν ἀνάγκη νὰ λυπήσῃ τὸ παιδί της, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσι ποῦ ἔδωκε 'ς τὸν ἄνδρα της ὅταν ἀπέθαινε.

— Μάνα μου, τί ἔχεις; γιατὶ κλαῖς; Πές μου, γιατὶ αὐτὴ ἡ αἰφνίδια μεταβολή σου; Γιατὶ νὰ λυπηθῇς τόσο ἀντὶ νὰ χαρῇς, ποῦ σοῦπα πῶς θὰ φτιάσω τὸ σπίτι μας; Ἀνήσυχα κυττάζοντας τὴ μάνα του τῆς ἔλεγεν ὁ Πέτρος.

— Παιδάκι μου, λαμβάνοντας θάρρος καὶ ρίχνοντας ὁλόγυρα τὸ βλέμμά της μήπως τὴν ἀκοῦνε, ἄρχισε νὰ λέῃ ἀποφασιστικὰ ἡ Μαριώ. Ἤλθε πλειὰ ἡ ὥρα νὰ σοῦ φανερώσω μυστικὸ ποῦ δὲν γνωρίζεις. Ἤλθε πλειὰ ἡ ὥρα νὰ σοῦ πῶ ὅ,τι γιὰ σὲ μοῦ παράγγειλε ὁ πατέρας σου τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του.

« Ὁ πατέρας σου, Πέτρο, ἐξακολούθησε νὰ λέῃ ταπεινὰ ἡ Μαριώ, πούταν ἄνθρωπος καλός, ποῦ δὲν ἔβλαψε ποτὲ κανένα, ποῦ ἔκανε ψυχικὰ κι' ὅλο τὸ χωριὸ τὸν ἐσεβότανε καὶ τὸν ἀγαποῦσε, ἐπέθανε πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα του.....ἐπέθανε ἀπὸ μαράζι!.... Ἡ ψυχή του δὲν ἄντεχε νὰ βλέπῃ ἐρείπια τὴ περιουσία του, ἡ καρδιά του ἐραγιζότανε νὰ σκέπτεται τὴν ἀδικία ποῦ τοῦ ἐκάμανε οἱ Ἄγγλοι!

«Ὅταν 'ς τὰ 21, 'ς τὴν ἐπανάστασι, ἐπιάστηκαν ὅπως ξέρεις, παιδάκι μου, οἱ πολῖται μὲ τοὺς Ἄγγλους στρατιώταις ἐξ αἰτίας τῶν Τούρκων κι' ἐκηρύχτηκε ὁ στρατιωτικὸς νόμος, ὁ Ἄδαμ ποῦ ἐγύριζε ὅλα τὰ χωριὰ μαζεύοντας τὰ ὅπλα, ἐκίνησε καὶ γιὰ τὸ δικό μας, τὸν Πεισινῶντα ποῦ ἔδειξε ἀντίστασι, πέρνοντας ὀπίσω του πεζὸν καὶ τὸν πατέρα σου ποῦ τὸν βρῆκε 'ς τὴ χώρα. Ἀλλὰ πρὶν φθάσουν 'ς τὸ χωριὸ ἐβραδυασθήκανε 'ς τὸ δρόμο καὶ ὁ Ἄδαμ διέταξε τὸν πατέρα σου νὰ τρέξῃ ἐμπρὸς γιὰ νὰ ἑτοιμάσῃ δεῖπνο καὶ σπίτι γιὰ νὰ κοιμηθῇ. Πρὶν ὅμως φθάσῃ ὁ δυστυχισμένος, ἐκέντησε ὁ Ἄδαμ τὸ ἄλογό του κι' ἔφθασε προτήτερα ἀπὸ τὸν πατέρα σου ποῦ ἐρχότανε πεζός. Τοῦτο ἄρκεσε γιὰ νὰ θυμώσῃ ὁ στρατηγὸς καὶ νὰ τὸν καταδικάσῃ σὲ τριακόσιαις *ξυλιαῖς*. Τὸν ἔκλεισε λοιπὸν 'ς ἕνα σπιτάκι κι' ἔβαλε νὰ τὸν φυλάγῃ ὅλη τὴν νύχτα ἕνας στρατιώτης. Ἀλλὰ μέσ' τὰ χαράγματα κατώρθωσε ὁ πατέρας σου ἀπατῶντας τὸ στρατιώτη, νὰ φύγῃ. Καὶ τὴν αὐγὴ ὅταν ὁ Ἄδαμ ἐπρόσταξε νὰ φέρουν μπροστά του τὸν κατάδικο γιὰ νὰ μετρήσῃ ὁ ἴδιος ταῖς *ξυλιαῖς*, ὅπως ἐσυνείθιζε, καὶ τοῦπαν πῶς ἐδραπέτευσε, ἐσκύλιασε, ὁ θυμὸς τὸν ἐτύφλωσε κι' ἔδωσε διαταγὴ νὰ καύσουνε τὸ σπίτι μας μ' ὅλα τὰ κτήματα..... Ἔτρεξα τότες ἐγώ, παιδάκι μου, 'ς τὰ πόδια τοῦ στρατηγοῦ, ἐδάρθηκα μπροστά του καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ συγχωρέσῃ τὸν ἄνδρα μου, νὰ μὴ φανῇ τόσο σκληρός!... Ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν ἐσυγκινήθηκε ὁλότελα, μοῦ ἐγύρισε ἀπότομα ταῖς πλάταις, κι' ἔκαμε νόημα 'ς τοὺς στρατιώταις ποῦ ἐπεριμένανε διαταγαίς.... τοὺς ἔκαμε νόημα νὰ βάλλουν τὴ φωτιά. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅλη μας ἡ περιουσία ἐγίνηκε στάκτη!.....Ὁ πατέρας σου ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν καταστροφή, ἄρχισε νὰ μαραίνεται καὶ σὲ δέκα χρόνια, τὴν ἐποχὴ ποῦσουν πέντε χρονῶ, ἀπέθανε....

— Ἄχ! τοὺς καταραμένους τοὺς Ἄγγλους! δαγκάνοντας τὰ χέρια του ἐφώναζε μὲ λύπη ὁ Πέτρος.

— Ναί, παιδάκι μου, ἐπέθανε ἀπὸ μαράζι πῶς 'σ ἀφίνει φτωχό, χωρὶς περιουσία, χωρὶς σπίτι. Καὶ τὴν τελευταία του ὥρα, ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του τοῦτο τὸ πρᾶγμα, μοῦ τὸ ἔδωσε καὶ μοῦπε: «Μαριώ, ὅταν μεγαλώσῃ τὸ παιδί μας καὶ μάθῃ τὴν αἰτία τοῦ θανάτου μου, δός του αὐτὸ τὸ δέμα καὶ πές του: Τούτη εἶνε ἡ μόνη κληρονομία ποῦ σοῦ ἀφίνω, παιδί μου, θὰ φυλάγῃς αὐτὸ τὸ δέμα ἄθικτο ἐπάνω σου καὶ δὲν θὰ τὸ ἀνοίξῃς, παρὰ ὅταν ἡ Ζάκυνθο ἑνωθῇ μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους κι' ἀναπνεύσῃ τῆς ἐλευθερίας τὸν γλυκὸν ἀέρα. Τότε θὰ τὸ ἀνοίξῃς τὸ δέμα καὶ ὅ,τι βρῇς μέσα, θὰ τὸ φιλήσῃς μὲ εὐλάβεια καὶ θὰ τὸ ἁπλώσῃς 'ς τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ μας....» Τοῦτα, παιδάκι μου, μοῦ παράγγειλε ὁ πατέρας σου νὰ σοῦ πῶ τὴ στιγμὴ ποῦ τὸν ἔπερνε ὁ χάρος.

«Πατέρα μου! πνιγμένος 'ς τὰ δάκρυα εἶπεν ὁ Πέτρος, πέρνοντας ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Μαριῶς τὸ δέμα.

— Πατέρα μου, εἶπε γονατίζοντας, ἄμποτε νὰ ἑνωθῇ ὀγλήγορα ἡ Ζάκυθο μὲ τὴν Ἑφτάνησο, γιὰ νὰ ἐκτελέσω τὴν ἐπιθυμία σου!.....

.....

Τὰ χρόνια περνοῦν, ὁ Ἑφτανήσιος λαὸς δὲν ὑποφέρει πλειὰ τὸν Ἀγγλικὸ ζυγὸ καὶ μίαν αὐγὴ βγαίνει τέλος νικητὴς ἀπὸ τὴν ἄνισο πάλη, ποῦ γιὰ 50 ὁλάκερα χρόνια ἀδιάκοπα ἐπάλευε!

Μίαν αὐγή... τὴν αὐγὴ τῆς 21 Μαίου 1864 βλέπει ὁ Ἑφτανήσιος μὲ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι, νὰ κυματίζῃ περήφανα 'ς τὰ φρούρια τῆς πατρίδος του ἡ γαλάζια Ἑλληνικὴ σημαία!

.....

Ἡ Ζάκυθο ἐλευθερώθηκε κι' ὁ Πέτρος Καλόφωνος ἀνοίγει τὸ δέμα καὶ βρίσκει τὴν κληρονομιὰ ποῦ τοῦ ἄφισε ὁ πατέρας του.

Ἦταν μία μεταξωτὴ Ἑλληνικὴ σημαία!!

Ἐγονάτισε μπροστά της κι' ἀφοῦ τὴν ἐφίλησε δακρυσμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ συγκί-

νησι, ἐπῆρε τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ κι' ἔκαμε μνημόσυνο ἐπάνω ἀπὸ τὸ μνῆμα τοῦ πατέρα του. Ἔπειτα μὲ χαραὶς καὶ ὄργανα, μπροστὰ ὁ Πέτρος μὲ τὴ γρηᾳ μάνα του καὶ ὀπίσω ὁλόκληρο τὸ χωριὸ ἐνθουσιασμένο, ἐπήγανε κι' ἐστηλώσανε 'ς τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ τοῦ γέρου Καλόφωνου τὴν Ἑλληνικὴ σημαία, ποὺ γιὰ ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν ἐκυμάτιζε τὸ Μαγιάτικο ἀγέρι, κι' ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐγονατίζανε μπροστά της, καὶ τὴν φιλούσανε μὲ εὐλάβεια, μὲ χαρά, μὲ δάκρυα!

Α. Α. Αβουρης

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

ΜΑΛΑΚΑΣΙ

(Συνέχεια)

Ἐμφάνισις τῶν Ὀθωμανῶν ἐν Ἠπείρῳ. — Ὑποταγὴ Μετσόβου — Μέρας Σίμου Κατσάνος — Ἄλλη φθορὰ Μαλακασίων. — Δολοφονία Θωμᾶ — Σπάτας καὶ Ἡσαΰ. — Καὶ πάλιν οἱ Μαλακάσιοι. — Γκιώνης Ζενεβίσης. — Μάχη τοῦ Δρύσκου — Σγοῦρος Σπάτας — Μπογκόης ὁ Βλάχος — Ἐξόντωσις τῶν Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων. — Παράδοσις τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐν ἔτει 1380 ἐνεφανίσθησαν ἐκ Μακεδονίας εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου τὰ κατακτητικὰ στίφη τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Δεσπότης τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶς, πρὸς ἐξασθένησιν καὶ καταστροφήν, ὡς ἐνόμιζε, τῶν ἐχθρῶν του Ἀλβανῶν τῆς Πίνδου διεπραγματεύθη ταυτοχρόνως τὴν συμμαχίαν των καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπικράτειάν του. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰσῆλθον τὸ πρῶτον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἤπειρον ὑπὸ τὸν ὁπλαρχηγὸν Ἰσαὴμ. Κατεκυρίευσεν οὗτος ἀμέσως τὸ τῆς Βελλᾶς φρούριον καὶ διὰ τοῦ Ζαγορίου ἀπεπειράθη ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς Πίνδου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν θέσιν Πολιτσαίς, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μετσόβου, συνηντήθη πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρατεταγμένους Μαζαρακαίους, Ζενεβισαίους καὶ Μαλακασίους. Ἀτυχῶς ὅμως κατετροπώθησαν οὗτοι εἰς τὴν μάχην αὐτὴν καὶ ὁ Ἰσαὴμ προχωρήσας κατέλαβε τὸ Μέτσοβον καὶ καθυπέταξεν αὐτὸ εἰς τὸν Θωμᾶν, ὅστις συλλαβὼν ἐκ τῆς ὀργῆς του τὸν ἡγούμενον αὐτοῦ Ἡσαΐαν ἐνέκλεισεν εἰς εἰρκτήν, ἐξαπατήσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ, ἔλαβεν ἀρκετὴν χρηματικὴν ἀμοιβήν, ἀλλ' ἀντὶ ἀπελευθερώσεως ἀπετύφλωσε καὶ ἀπεμπόλησεν αὐτόν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Θωμᾶς ἐξελθὼν τῶν Ἰωαννίνων ἀνέκτησε τὰ περὶ τὴ φρουριά του, ἐφ' ὧν κατέστησεν ἰδικούς του φρουράρχους τιτλοφορήσας αὐτοὺς Καπετάνους ἢ Ζουπάνους.

Ἀναλαβὼν οὕτω διὰ τῆς συμμαχίας τῶν Ὀθωμανῶν τὴν ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἐξουσίαν του ὁ Δεσπότης Θωμᾶς, ἐξηκολούθει ἐπὶ δύο ἔτη μετ' αὐθαιρεσίας σφοδρῶς καταπονῶν τοὺς Ἀλβανοὺς τῆς Πίνδου, ὅτε ἐξανέστη αἰφνηδίως ὀργίλος κατ' αὐτοῦ πάλιν ὁ κυρίαρχος τῆς Ἄρτης Ἰωάννης Σπάτας, ὅστις εἰσβαλὼν εἰς τὸ θέμα τοῦ Θωμᾶ προέβη μέχρι τοῦ χωρίου Ἀρούλας, μίαν ὥραν ἀπέχοντος τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ αἰφνιδία αὕτη καὶ ταχεῖα εἰσβολὴ τοῦ Σπάτα ἐνέβαλεν εἰς φόβον τὸν Δεσπότην τῆς Ἠπείρου. Ἐσκέφθη ὅθεν καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσκαλέσῃ φιλικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσάν του τὸν γαμβρὸν τούτου καὶ τιμαριοῦχον τῶν Κατσάνοχωρίων Μίραν Σίμου Κατσάνον καὶ δι' αὐτοῦ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν μνηστείαν τοῦ Σπάτα μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἑλένης. Ὁ Σπάτας δέχεται τὴν μνηστείαν καὶ συνεπείᾳ αὐτῆς τὴν εἰρηνοποίησιν καὶ ἐπιστρέφει μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς Ἄρταν. Ὁ δὲ Θωμᾶς ἐπωφελούμενος τοιουτοτρόπως τῆς περιστάσεως καθυποτάσσει ὅλους τοὺς Μαλακασίους καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἐπικράτειάν του μέχρι τῶν Κατούνων, Κατσαούνων νῦν λεγομένων.

Ἀλλ' ὁ Σπάτας φοβούμενος τὴν περαιτέρω ἔκτασίν του, παραβὰς τὰς συνθήκας, ἐπέρχεται τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1383 κατὰ τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ πανοῦργος ὅμως Δεσπότης κατώρθωσε διὰ μικρῶν δώρων νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν λαφυρόφιλον Ἀλβανὸν φύλαρχον καὶ ν' ἀνανεώσῃ τὴν εἰρήνην. Ἅμα δὲ ὁ Σπάτας ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἕδραν του, ὁ Θωμᾶς κινηθεὶς κατὰ τῶν Μαλακασίων, ἀπεζημιώθη ἐξ αὐτῶν δεκαπλασίως δι' ὅσα δῶρα εἰς τὸν Σπάταν ἐπέδωκεν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Θωμᾶ ἦτον ἐκ τῶν τελευταίων του. Διότι δύο μόνον ἔτη ἔζησε μετὰ ταῦτα. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἀκόλαστος λίαν, ἐτρώθη ἐκ τοῦ κάλλους νεαροῦ τινος αὐλικοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, Ἡσαΰ καλουμένου ἐκ τοῦ Φλωρεντινοῦ οἴκου τῶν Βουολδεμοντῶν, ὅστις ἐκστρατεύσας μετὰ τοῦ Μεγάλου Μαΐστορος εἰς Ἀκαρνανίαν εἶχε περιέλθει αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θωμᾶ, ἐφυλάσσετο δὲ ὑπὸ τούτου εἰς φυλακὴν ἐν τῷ δεσποτικῷ παλατίῳ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ λάβῃ μεγάλην χρηματικὴν ἀμοιβὴν πρὸς ἀπελευθέρωσίν του. Ὁ δὲ ἔρως αὐτῆς, ἐπισκεπτομένης συχνότατα τὸν αἰχμάλωτον, ἔφθασεν εἰς τοιαύτην μανίαν, ὥστε συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ νύκτωρ εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ συζύγου της καὶ ἀμφότεροι νὰ τὸν κατακρεουργήσωσι. Πρώτη ἐκείνη ἐνέπηξεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ συνεύνου της τὴν δολοφόνον μάχαιραν. Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα κατεκλήθη ἡ κακοῦργος μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της. Ὅτε δὲ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν ἐσύστησεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἠπειρώτας ὡς μέλλοντα δεσπότην των, οὗτοι εὐχαρίστως ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις αὐτῆς, παραβλέψαντες πᾶσαν ἀθέμιτον πρᾶξίν της, ἕνεκα τῆς ἀποστροφῆς, ἣν ἔτρεφον ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν κατὰ τοῦ τυράννου των Θωμᾶ.

Ἀλλ' ἐὰν διὰ τῆς δολοφονίας τοῦ Θωμᾶ ἀπηλλάγη ἡ ταλαίπωρος Ἤπειρος τῆς μακρᾶς καὶ αὐθαιρέτου τυραννίας καὶ ἰδίᾳ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, διὰ τοὺς Ἀλβανοὺς ὅμως τῆς Πίνδου δὲν ἀνέτειλεν αἰσία ἡ ἡμέρα τῆς ἀνόδου τοῦ Ἡσαΰ εἰς τὴν δεσποτικὴν ἕδραν. Διότι, ὅτε ἀμέσως κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῶν γάμων αὐτοῦ μετὰ τῆς χήρας τοῦ Θωμᾶ καὶ τὴν ἐνθρόνισίν του εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Ἰωαννίνων, ἀπεπειράθη ὁ Σπάτας νὰ εἰσβάλῃ πρὸς λεηλασίαν εἰς τὴν χώραν του καὶ εἶδε νὰ ἐξέρχηται ἐναντίον του αὐτοπροσώπως ὁ Ἡσαΰ, ἐφοβήθη καὶ ἐπανέζευξεν εἰς Ἄρταν, ὁπόθεν ἀντήλλαξε μετ' αὐτοῦ συνθήκας εἰρήνης. Ἐπίσης καὶ ὅτε, δύο ἔτη μετὰ ταῦτα (1388), παραβὰς τὰς συνθήκας ὁ Σπάτας ἐπέδραμεν τῇ συμπράξει τῶν Μαλακασίων εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἡσαΰ καὶ φθὰς μέχρι τῶν Ἰωαννίνων ἐλεηλάτησε τὰ περιξ, νικήσας δὲ τοὺς κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡσαΰ ἀποσταλέντας Ζαγορισίους, ἐπλησίασε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτὰ διὰ ξηρᾶς τε καὶ λίμνης, ἠναγκάσθη ταχέως νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ, τοῦ Ἡσαΰ προσκαλέσαντος εἰς βοήθειάν του παρὰ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτου τοῦ Α' Ὀθωμανικὸν στρατόν.

Πολυχρόνιος ὁπωσοῦν εἰρηνοποίησις ἐπεκράτησεν ἀκολούθως μεταξὺ Σπάτα καὶ Ἡσαΰ, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας, θανούσης τῆς συζύγου τούτου, πρὸς σύναψιν στενωτέρας φιλίας ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Σπάτα Εἰρήνην, γυναῖκα κεκοσμημένην, κατὰ τὸ χρονικὸν τῶν Ἰωαννίνων, δι' ἀνδρείας, συνέσεως καὶ κάλλους ἐξόχου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ στρατάρχαι τοῦ Βαγιαζήτου Βρενόζης καὶ Γιακούπης, ἐκπορθηταὶ τῆς Πελοποννήσου, Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ Ἡσαΰ εἰσέβαλον μετὰ πολυπληθῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ζενεβισαίων Ἀλβανῶν τῶν κατεχόντων τὰς βορείας κορυφὰς τῆς Πίνδου καὶ κυβερωμένων ὑπὸ τοῦ φυλάρχου των Γκιώνη Ζενεβίση, γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Σπάτα, ἐξ οὗ καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα ἔλαβον. Προβλέπων δὲ ὁ Σπάτας ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ γαμβροῦ του ἔμελλε νὰ ὑποστῇ καὶ ἡ χώρα του τὰς Ὀθωμανικὰς ἐπιδρομάς, ἔκρινεν ἀναγκαῖον, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν ἐν Ἠπείρῳ εἰσβολὴν τῶν καταχθονίων τούτων ἐχθρῶν, καὶ ἐξέλθῃ εἰς προϋπάντησίν των. Συλλέξας ὅθεν ὅσην ἠδυνήθη δύναμιν ἐκ τῶν ὑπηκόων του καὶ ἐκ τῶν Μαλακασίων ἐτοποθετήθη κατὰ τὸν Δρύσκον, ὅπου ἀναμείνας τοὺς ἀνερχομένους Ὀθωμανούς, ἐπετέθη αἰφνηδίως κατ' αὐτῶν, ἐρόνευσε πλείστους καὶ τοὺς λοιποὺς κατεδίωξε λυσσωδῶς. Οὕτως ὥστε ἤθελον καταστραφῆ οἱ Ὀθωμανοὶ πάντες, ἐὰν οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐπεδίδοντο εἰς τὰ λάφυρα, κατὰ τὴν συνήθειάν των, ἐξ οὗ ἐπωφεληθέντες οἱ ἐχθροὶ διεσώθησαν φεύγοντες. Ἡ νίκη αὕτη τοῦ Σπάτα καὶ τῶν Μαλακασίων ἔσωσε τὸν Γκιώνην, ὅστις μετὰ τοῦτο ἀναλαβὼν μανιωδέστερος τὸ θράσος του καὶ πνέων μένεα κατὰ τοῦ Ἡσαΰ, καίτοι σύγγαβρος τυγχάνων αὐτοῦ, διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς συμμαχίαν του, εἰσήρχετο διηνεκῶς εἰς τὴν χώραν του καὶ ἠρήμωνεν αὐτήν. Ὁ Ἡσαΰ ἀφοῦ διὰ φιλικῶν λόγων καὶ προτάσεων δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ ἐπεχείρησε κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν φοβερὰ θύελλα κατέλαβε τὰ στρατεύματά του, ὅτε ἐπιπεσὼν καὶ ὁ Γκιώνης μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του, ἔβαλεν αὐτὰ εἰς ἀταξίαν καὶ οὕτως ἐπέτυχε νὰ τὰ νικήσῃ κατὰ κράτος, νὰ ζωγρήσῃ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἡσαΰ, ὃν ὡς συγγενῆ του δὲν ἐφόνευσεν ἀλλ' ἀπέλυσεν ἀκολούθως διὰ πληρωμῆς δεκακισχιλίων περίπου φλωρίων.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἦτο τὸ 1400. Κατ' αὐτὸ ἀπεβίωσεν ὑπέργηρος πλέον ὁ γενναῖος Σπάτας, τὴν δὲ ἡγεμονίαν αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ ἀδελφός του Μαυρίκιος Μπούας, ὁ ἐπιλεγόμενος Σγοῦρος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σπάτα Παύλου κρατήσαντος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν Παραχελωΐτιδα μετὰ τῆς Ναυπακτίας. Ἡ ἡγεμονία ὅμως τοῦ Σπάτα, διαιρεθεῖσα οὕτω μετὰ τὸν θάνατόν του, ὀλίγον παρέμεινεν εἰς τοὺς διαδόχους του. Διότι ὁ Βλάχος φύλαρχος Μπογκόης ἐπωφεληθεὶς τῆς συγχύσεως τῆς ἐπελθούσης ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης, εἰσεπήδησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἄρτης καὶ ἐγένετο κύριος τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης καὶ ἄλλων περιξ Ἠπειρωτικῶν χωρῶν. Ὁ δὲ Σγοῦρος ὥρμησεν εἰς Ἰωάννινα, θανόντος τοῦ Δεσπότου Ἡσαΰ Βουονδελμόντου τῷ 1403, καὶ κατέλαβεν αὐτά, ἅτινα κατεῖχε μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν ἔτει 1418. Ἀφ' ἑτέρου Κάρολος ὁ Τόκος, κυρίαρχος τῆς Ἐπτανήσου, εἰσβαλὼν τῷ 1405 εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Ἤπειρον τῇ προσκλήσει τῶν ἰθαγενῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν Ἀλβανῶν, κατώρθωσε, τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ καταλάβῃ πάσας τὰς χώρας ταύτας καὶ ν' ἀποδιώξῃ ἀπ' αὐτῶν τοὺς Ἀλβανοὺς πανταχόθεν μέχρις ἐντελοῦς ἐξοντώσεως αὐτῶν μέχρι τοῦ 1411, ἀπελθόντας εἰς τὰς πρώτας ἐν Ἀλβανίᾳ ἑστίας των καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἔκτοτε ἐκλείπουσιν ἀπὸ τῆς Πίνδου οἱ Ἀλβανοί, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ ὑποτακτικοί των Σλάβοι καὶ Βλάχοι, καὶ μένουσιν ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων ἐκείνων Ἑλληνικῶν βράχων, ὡς ἴχνη τούτων διαβατικά, ἡ σύμμικτος (*κουτσή*) γλῶσσα καὶ αἱ τοπωνυμίαι. Ἀλλαχοῦ προσεχῶς θέλομεν πραγματευθῆ περὶ τούτου ἰδιαιτέρως. Ἤδη ἀρκούμεθα νὰ προσθέσωμεν μόνον ὅτι εἴκοσιν ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἀλβανῶν ἐκ τῆς Πίνδου καὶ τῆς λοιπῆς Ἠπείρου παρεδόθη ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς κατακτητάς. Μεθ' ὁ νέον στάδιον, νέα ἱστορία, ἱστορία προδοῦ καὶ δόξης ἀνοίγεται διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων ἀπαλλαγέντας Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Πίνδου.

(Ἕπεται συνέχεια) Κ. Δ. Κρητελλης

Η ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

ΕΝ ΤΩι ΜΟΥΣΕΙΩι ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

ὑπὸ CHARLES DE MOUY

— Σὲ εὑρίσκω ψυχρότατον καὶ ὑποροπτικώτατον, λέγει πρόσωπόν τι τοῦ Σαικσπήρου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ.

— Διότι, ἀπαντᾷ οὗτος, ἐνωρίτατα εἶδον τὸ τέλειον κάλλος.

Ἐν τῷ αἰσθήματι τούτῳ ἐνυπάρχει ἀλήθεια, ἀφ' ἧς ὅμως δέον νὰ προφυλαττώμεθα, ὅτε ἐρχόμενοι ἐξ Ἀθηνῶν, διατρέχομεν τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ μουσεῖον τῆς γλυπτικῆς, διότι πράγματι μεταξὺ πολλῶν δευτερευόντων ἀγαλμάτων, συναντᾷ τις ἐν αὐτῷ καὶ ἀριστουργήματα. Ἐν Ἑλλάδι, δικαίῳ τῷ λόγῳ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ λαμπροῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, μετὰ ψυχρότητος μνημονεύουσι τῶν ἔργων εἰς ἃ ἀνακριβῶς ἀποδίδεται τὸ ὄνομα τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης. Ἡ κρίσις αὕτη εἶναι κατὰ βάθος σφαλερά. Ἐν πρώτοις τέχνη ρωμαϊκὴ δὲν ὑπάρχει· οἱ τραχεῖς κατακτηταὶ ἀνάξιον ἑαυτῶν ἐθεώρουν νὰ δημιουργῶσι θεοὺς καὶ ἥρωας ἐκ μαρμάρου ἢ χαλκοῦ. Ὁ δὲ Βιργίλιος, τέκνον ἄλλως τε τοῦ Ὁμήρου, ἀνεφώνει μετ' ἀδιαφορίας:

Excudent alii spirantia mollius æra.

Πάντα τὰ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀγάλματα εἶναι ἑλληνικά, τὰ πλεῖστα δὲ μάλιστα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δημοκρατίας μέχρι τοῦ Γ' αἰῶνος τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἀνθαμιλλῶνται πρὸς τὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, παρήχθησαν ὅμως καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἔργα ἐνδιαφέροντα, ἅτινα οὐδόλως, νομίζω, προσβάλλουσι τὴν καλαισθησίαν μου, ὅτε ἵσταμαι θαυμάζων αὐτά. Εἶδον πράγματι ἀλλαχοῦ τὸ τέλειον κάλλος, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ θὰ μεμψιμοιρήσω ἤδη διὰ τὰ πρὸ ἐμοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι, εἴπομεν, δὲν εἶχον ἰδίαν τέχνην, ὑπῆρξαν ὅμως ἱκανοὶ ν' ἀγαπήσωσιν ἀπείρως τὴν Ἑλληνικήν. Κατὰ τὰς πρώτας τῆς κατακτήσεως ἡμέρας, οἱ ἀμαθεῖς ἀνθύπατοι ἐξετίμων τ' ἀγάλματα ὡς τρόπαια, ὅτε δὲ ὁ Μόμμιος κατέστρεψε τὴν περιφανῆ πόλιν τῆς Κορίνθου μετὰ τοσαύτης ἀγριότητος, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ πλέον ν' ἀνακύψῃ, ἐφείσθη τῶν καλλιτεχνημάτων καὶ ἔπεμψε ταῦτα εἰς Ρώμην ὅπως κοσμήσωσι τοὺς ναοὺς καὶ τὴν Ἀγορὰν δηλῶν ὅμως, εἶναι ἀληθές, τοῖς στρατιώταις, ὅτι ἐὰν ἔθραυον ταῦτα ὑπεχρεοῦντο νὰ κατασκευάσωσι παρόμοια! Ἀλλὰ διὰ τὰς λέξεις ταύτας τοῦ βαρβάρου ὑπεμειδίων ἔτη τινὰ βραδύτερον οἱ μεγάλοι σοφοὶ ἄρχοντες οἱ ἐκπαιδευθέντες πρὸ τῶν ποδῶν τῶν λαμπρῶν τούτων ἔργων. Ὁ Κικέρων, ὁ Σαλλούστιος ὁ Ἀττικός, ἐπλήρωσαν τοιούτων τοὺς κήπους καὶ τὰς κατοικίας αὐτῶν, ἡ δὲ πρὸς ταῦτα ἀγάπη τοῦ Οὐήρρου ἐξικνεῖτο μέχρις ἐγκλήματος.

Πλεῖστοι διοικηταὶ ἐπαρχιῶν ἐσύλουν κυρίως τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλάσσονα Ἀσίαν. Ὁ αὐστηρὸς Βροῦτος κατεῖχε μαρμαρινόν τι παιδίον ἔργον τοῦ Στρογγυλίωνος, ἐπὶ Αὐγούστου, ὁ Σερβίλιος ἐκτήσατο τὴν Χλωρίδα, τὴν Δήμητρα τοῦ Πραξιτέλους καὶ τὴν Ἑστίαν τοῦ Σκόπα, ὁ Ἀσίνιος Πολλίων τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Κηφισοδώρου, τὸ δὲ περίστυλον τῆς Ὀκταβίας ἔσκεπε τὰς μεγαλοπρεπεστέρας θεότητας τῶν μεγάλων τούτων γλυπτῶν. Βραδύτερον ὁ Νέρων ἐκάλυψε διὰ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν λαφύρων τοὺς τοίχους τοῦ χρυσοῦ αὐτοῦ οἴκου, περιφανὴς δ' Ἀφροδίτη, ἔργον ἀγνώστου τεχνίτου ἀφιερώθη ὑπὸ τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ τῷ ναῷ τῆς Εἰρήνης· τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόωντος ἐκόσμει αἴθουσάν τινα τῶν θερμῶν τοῦ Τίτου· ὁ δ' Ἀδριανὸς ἐπὶ τοῦ κυκλοφεροῦς αὐτοῦ τάφου ἐπέδειξεν ἔκθεσιν ὅλην μαρμάρου καὶ χαλκοῦ. Ὁ Ηρακλῆς τοῦ Γλύκωνος καὶ ὁ Φαρνέζιος Ταῦρος εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέρμας τοῦ Καρακάλλα, ὁ δὲ Διοκλητιανός, ἐν πλήρει παρακμῇ, ἐκόσμει τὰς ἑαυτοῦ δι' ἀρχαίων γλυπτικῶν ἔργων, ὧν τινα ἀνευρέθησαν ἐσχάτως. Παντάχοῦ, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, οἱ ρωμαϊκοὶ οἶκοι ἔγεμον ἀγαλμάτων, ἐξαχθέντων κατὰ χιλιάδας ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων οἰκοδομῶν. Οἱ πάπαι μεταξὺ ἄλλων ἔσχον τὴν δόξαν τῆς εὐλαβοῦς ἀνερευνήσεως τῶν λειψάνων τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, ἀλλ' ὡς συμβαίνει συνήθως, πλησίον ἑνὸς ἀριστουργήματος ν' ἀνευρίσκεται καὶ πλῆθος μετρίων ἔργων· ἢ ἀντιγραφῶν, οὕτως ἐξήχθησαν πλείονα ἀντίγραφα ἢ πρωτότυπα πλείονα δευτερεύοντα ἢ πρώτης τάξεως ἀγάλματα. Πρέπει ἄρα ἐν τῷ Βατικανῷ νὰ διακρίνωμεν τὴν τέχνην ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου, τὴν ἐφεύρεσιν ἀπὸ τῆς ἀπομιμήσεως, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπομιμήσει τὸν ἀληθῆ γλύπτην ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ. Οὐχ ἧττον ἐνυπάρχει ἐν αὐτῷ ἐπιβάλλουσα ἀνάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Τὸ μουσεῖον, διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς μεγαλοδωρίας τῶν παπῶν διοργανωθέν, εἶναι βεβαίως ἐκ τῶν εὐρυτέρων τοῦ κόσμου. Ὅταν παρελθῶν τις τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ἁγίου Πέτρου, οὗ ὁ κυκλικὸς περίβολος, τὰ παράθυρα, τὰ κιονόκρανα, οἱ κίονες εἰσὶ πρότυπα μεγαλοπρεποῦς καὶ ἁπλῆς ἀρχιτεκτονικῆς, εἰσέλθῃ ἐν ταῖς αἰθούσαις, ἐν αἷς ὡς ἐκ νεκρῶν ἐγείρονται τ' ἀγάλματα, ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῇ πληθύϊ αὐτῶν. Οἱ ἀκίνητοι οὗτοι μάρτυρες τῶν ἐξαφανισθεισῶν γενεῶν, τεταγμένοι εἰς τὸ ἀχανὲς ὑπὸ τοὺς ὑψηλοὺς θόλους, παριστῶσι θέαμα μοναδικῆς μεγαλοπρεπείας. Ἐπὶ τῶν στυλοβατῶν αὐτῶν οἱ θεοὶ καὶ οἱ Καίσαρες, φαίνονται ἐποπτεύοντες ὑπεράνω τῆς ἐκλελυμένης ἡμῶν ἀνθρωπότητος. Αἱ λευκαὶ καὶ ἄφωνοι αὗται εἰκόνες αἱ ἔχουσαι τήν τε ἔκφρασιν καὶ τὸ σχῆμα ζώντων, ἀλλ' ἀκίνηται ὡς ὁ θάνατος, θεωροῦσιν ἡμᾶς μετὰ προσοχῆς ὑπὸ τοὺς πόδας των: φάσματα αὐστηρά, ὑπέρτερα τῶν ἀνθρωπίνων εὐτελειῶν ἀποτυποῦσιν ἐν τῇ διανοίᾳ τὴν βαθεῖαν τοῦ τε μεγαλείου καὶ τῆς γαλήνης ἐντύπωσιν.

Αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν μετενεχθέντα ἐν ξένῃ χώρᾳ, οὐδὲν ἔχουσῃ τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς γηίνους θορύβους καὶ τῆς φύσεως τὴν λαμπρότητα, ὅτε εὑρίσκομαι μεταξὺ τῶν μυστηριωδῶν τούτων ὄντων, τῶν ὁμοίων πρὸς ἡμᾶς ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, ἀλλ' ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ πλανῶνται ἐν αἰωνίῳ ὀνείρῳ. Δὲν ἀκούουσι, δὲν ζῶσι καὶ δὲν πάλλουσι· στεροῦνται πάσης κινήσεως καὶ παντὸς χρώματος· εἰσὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀνθρώπου ὅστις ἔπλασεν αὐτοὺς ὡς εἰ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀδυναμίαν του, ἐκ τῶν πόνων καὶ τῶν λυπῶν διὰ τῆς θέας τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἰσχύος των. Παράδοξός ἰδανικότης ἐπιδιωχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑρμογλυφικῆς! Νὰ κατασκευάσῃ ὅμοια τῷ ἀνθρώπῳ ἄτομα οὐδὲν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἔχοντα οὐδὲ κίνησιν οὐδὲ ἄλλο τι, ν' ἀποδώσῃ, ὅτε παριστᾷ τὴν λύπην ἢ ἐνέργειαν αὐτῶν, τὴν εὐστάθειαν ἢ στεροῦνται, νὰ ὁρίσῃ τὴν παροδικὴν δύναμιν καὶ ν' ἀπομονώσῃ ταύτην παντὸς τοῦ περιστοιχοῦντος αὐτήν, νὰ πραγματοποιήσῃ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος, τὴν ἰδέαν τοῦ κάλλους. Ἐὰν ἡ γλυπτικὴ δὲν ἦτο ἡ ἁπλῆ ἀπομίμησις, θὰ ἦτο ἀκμψοτάτη καὶ ἀτελεστάτη· ἡ δόξα ὅμως αὐτῆς εἶνε νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐνδοτάτην ἐμ-

πνευσιν τῶν παροδικῶν καὶ πασχόντων πνευμάτων ἡμῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην γαλήνην καὶ τοὺς αἰωνίους τύπους. Διὰ τοῦτο καταλαμβάνεταί τις ὑπὸ ἡδείας συγκινήσεως ἐν ταῖς στοαῖς τοῦ Βατικανοῦ. Ὅ,τι ἀπομένει ἐκ τοῦ Φειδίου ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις καὶ Λονδίνῳ, ὅ,τι δ' ἐκ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ Ἀλκαμένους καὶ τοῦ Παιωνίου ἐν Ὀλυμπίᾳ· ἀλλὰ τὰ ἀπειροπληθῆ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀθροισθέντα ἀγάλματα διετήρησαν τὴν ἀνταύγειαν τοῦ πνεύματος τῶν ἐπιφανῶν γλυπτῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ στοὰ αὕτη εἶνε ἁγία καὶ ἱερά.

Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἓν τῶν ἐκ τῆς γῆς ἐξαχθέντων λειψάνων τούτων ἐθάμβωσε τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Μεσαίωνα τὴν ψυχὴν ἑνὸς τῶν βαρβάρων ἔτι τεχνιτῶν τῶν ψηλαφούντων ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶνε ἐπίσημος τῆς ἱστορίας στιγμή. Ἡ ἀνθρωπότης ἐφώνησεν *Εὕρηκα* θριαμβευτικόν. Μετὰ δώδεκα σκοτίους αἰῶνας, ὁ ἥλιος ἐπανεφαίνετο ἐν τῷ σύμπαντι.

Μετ' ἔρωτος λοιπὸν καὶ σεβασμοῦ ἀτενίζω πρὸς τὰ μάρμαρα ταῦτα, ἅτινα διεφύλαξεν ἡμῖν ἡ οὐρανία παράδοσις. Χάρις εἰς αὐτὰ ὁ εἰς ζοφερὰς ὁδοὺς πλανηθεὶς ἄνθρωπος ἀνεῦρε τὴν εὐρεῖαν καὶ φωτεινὴν ὁδόν. Εἰσέδυσεν εἰς τὸν ἐπίγειον παράδεισον τῆς τέχνης, ἀφ' οὗ εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἕνεκα τῶν ἁμαρτημάτων του. Δι' αὐτῶν κατενοήσαμεν πάλιν τὸν μὴ ἀπολύμενον νόμον, ὃν δυνάμεθα νὰ σχολιάσωμεν ἐπ' ἄπειρον ἀναλόγως τῶν διαφόρων βαθμῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἐμπνεύσεων τῶν ὀνείρων μας, καὶ ὅστις παραμένει ἡ ἀναλλοίωτος βάσις τῆς διανοίας καὶ ἐπιβάλλεται τοῖς σοφισταῖς καὶ τοῖς ἀπίστοις. Ὁ ἔρως, ὃν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς τεχνίτας τοὺς πρώτους θαμβωθέντας ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης, ἐθεμελίωσε καὶ καθώρισε τὴν εὐμετάβολον τῶν μεγάλων τούτων πνευμάτων ἰδιοτροπίαν. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀναστηθέντος ἀρχαίου κάλλους ἐτελέσθη ἕνωσίς τις γοητεύσασα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐκ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ, τῆς χαρᾶς, τοῦ ὑμεναίου τούτου, ἐγεννήθησαν πάντες οἱ νέοι τεχνικοὶ τύποι οἱ ἀνὰ τὸν κόσμον ἱπτάμενοι. Ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθείας, ἡ ἰσχυρὰ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς χάριτος ἀποκάλυψις. Ἄπαξ ἔτι, χαιρετῶ τὰ λείψανα ταῦτα ὡς μεγάλους προγόνους.

Εὐγνωμονῶ ὡσαύτως εἰς τοὺς ποντίφηκας τοὺς περισυλλέξαντας αὐτὰ ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν, ὡς φίλους διεσκορπισμένους. Μὴ δυνάμενοι ν' ἀποδώσωσι τοῖς Ὀλυμπίοις τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν, ἔδωκαν αὐτοῖς ἀνάκτορα ἰσάξια τῆς δόξης των, ἤρεμα καὶ ἱερά. Οἱ ἐκ μαρμάρου οἶκοι, οἱ ῥαβδωτοὶ καὶ ἐπίχρυσοι κίονες, τὰ πολύτιμα ψηφιδωτὰ ἀναπαριστῶσι περὶ αὐτὰ τὴν πολυτέλειαν δι' ἧς περιεβάλλοντο κατὰ τὴν κυριαρχικὴν αὐτῶν δυναστείαν. Ἡ νικηφόρος Ἐκκλησία, μετὰ τοὺς χρόνους τῆς μισαλλοδόξου πάλης, ἧς ἐγένοντο θύματα τοσαῦτα θαυμάσια, ἠννόησεν ὅτι ὤφειλε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰ ἔργα ταῦτα τὰ ὑποστάντα τοσαύτας κακώσεις καὶ ὅλως ἀνεύθυνα τῶν ἐθνικῶν ὀργίων καὶ τῶν αἱματηρῶν διωγμῶν. Συλλέξασα τὰ λείψανα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐξησφάλισεν αὐτοῖς λαμπρὰν φιλοξενίαν. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς εὐτυχεῖς ἐξηκολούθουν ἀνασκαφαί, οἱ πάπαι ἐδέχοντο τὰ τέκνα ταῦτα τῆς Ἑλλάδος μετὰ χαρᾶς ἁγίας, οὐ μόνον δὲ τὰ συχνότατα ἠκρωτηριασμένα λείψανα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, ἀλλὰ καὶ τὰς ρωμαϊκὰς προτομὰς καὶ πάντα τὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἅτινα τὸ ἀνασκαπτόμενον ἔδαφος ἔδιδεν αὐτοῖς: ἀγγεῖα ἐκ πορφυρίτου, ζῷα μαρμάρινα, κενοτάφια κεκοσμημένα ἀναγλύφοις, πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ παλαιᾷ Ρώμῃ, ἐπλήρου τοὺς ἱεροὺς περιβόλους, τοὺς τοίχους τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν μεγιστάνων. Οἱ δὲ φιλοξενούμενοι βεβαίως δὲν λυποῦνται διὰ τὴν στέρησιν τῶν πάλαι τιμῶν αὐτῶν· ἡ αἴθουσα τῶν Μουσῶν εἶνε παρομοία πρὸς σηκὸν ναοῦ. Ἡ νέα πτέρυξ (Braccio nuovo) εἶνε τόσον μεγαλοπρεπής, ὅσον αἱ λαμπρότεραι στοαί· τὸ διαμέρισμα τοῦ Μελεάγρου καὶ τὸ τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἀπολλωνίου ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἔνδον τῶν ρωμαϊκῶν οἴκων ἐκκλησίδια· ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ κιθαρῳδὸς Ἀπόλλων στεγάζονται ὑπὸ κυκλοειδοῦς περιστύλου ἀνταξίου τῶν πολυτελεστάτων ἐπαύλεων· τὸ *Μπελβέδερε*, μετὰ τῶν δεξαμενῶν καὶ τῶν μορμυριζόντων πιδάκων του, τῶν ἀψίδων, τοῦ ὀκταγώνου σχήματος, καὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ αἰθουσῶν τῶν σκεπουσῶν περιφανές τι ἔργον, παριστῶσι τὸ κεντρικὸν διαμέρισμα τῶν λαμπρῶν κατοικιῶν, ἃς ἁδρᾷ δαπάνῃ ἀνήγειρον οἱ πατρίκιοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Ἵσταμαι πρὸ τῆς αἰθούσης τῶν Μουσῶν ὡς ἐν ἱερῷ περιβόλῳ. Εὑρίσκομαι ἐνταῦθα μέσῳ τῶν ἀληθῶν ἀθανάτων θεοτήτων. Ἄλλοτε ὑπὸ τὸ πρόστοον τῆς Ὀκταβίας, κατὰ τοὺς μεγάλους τῆς Ρώμης χρόνους, ἠθροίζετο σύμπλεγμα ἁγίων θεαινῶν. Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Τιμαρχίδου δάφνῃ ἐστεμμένος καὶ λύραν κρατῶν, ἠκτινοβόλει, περικυκλούμενος ὑπὸ ἐννέα παρθενικῶν ἀγαλμάτων, ὡς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Πίνδου. Καὶ ἐν τῷ Βατικανῷ ἵσταται ἔτι ἐγγὺς αὐτῶν ὁ Ἀπόλλων, περιβεβλημένος μακρὸν χιτῶνα καὶ ἀτενίζων ὑπεροπτικῶς πρὸς τὸ θεῖον ὅραμα. Αἱ τὸν Ἀπόλλωνα κυκλοῦσαι Μοῦσαι εἶνε ἴσως ἀντίγραφα τῶν Μουσῶν τῆς Ὀκταβίας, διετήρησαν, ὅμως ἐκ τῶν καταστραφέντων πρωτοτύπων τὰς ἐξαιρέτους γραμμάς, τὴν σεμνὴν καὶ γαληνιαίαν ἔκφρασιν. Ἡ Κλειὼ ἀκούει τὰς φωνὰς τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ Καλλιόπη τὰς ἐνδομύχους, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνης διορατικοί, προσεκτικοί, ἐπερωτῶσι τοὺς μεμακρυσμένους τῆς ἱστορίας ὁρίζοντας· ἡ Μοῦσα τῆς ἐποποιίας καταλαμβάνεται ὑπὸ ὀπτασίας ἐν ᾗ διελαύνουσιν οἱ ὑπεράνθρωποι ἥρωες. Ἡ Εὐτέρπη, ἡ Ἐρατώ, ἡ Τερψιχόρη, βασίλισσαι τῶν μειλιχίων ῥυθμῶν, κρατοῦσαι ἐν χερσὶ τὴν λύραν ἢ τὸν διαυλον κανονίζουσι τὴν στροφὴν καὶ τὴν μελῳδίαν, τὴν ποιητικὴν ἔμπνευσιν ἢ τὸ ρυθμικὸν τῶν κορυφαίων βῆμα. Ἡ ἀδελφὴ αὐτῶν Πολύμνια ῥόδοις ἐστεμμένη, καὶ κεκαλυμμένη διὰ τοῦ μακροῦ τῆς ἱερείας πέπλου, φαίνεται φυλάττουσα τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιγείων καὶ οὐρανίων ὕμνων. Ἡ Θάλεια κρατεῖ τὸ κύμβαλον τοῦ Θέσπιδος, τὸν κισσὸν τοῦ Βάκχου, τὸ προσωπεῖον τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Μενάνδρου. Ἡ ἡρωϊκὴ τῆς Μελπομένης στάσις ἀνακεφαλαιοῖ τὸ μέγα πάντων τῶν αἰώνων δράμα. Ἡ Οὐρανία σύννους, κρατοῦσα τὸ τοῦ κόσμου σύμβολον, τὴν σφαῖραν, διευθύνει τὸ βλέμμα εἰς τὸ κενόν, ἀδιαφοροῦσα δὲ πρὸς τὰ γήϊνα, ἀκροᾶται, μέσῳ τῶν αἰθερίων πεδιάδων τὴν συμφωνίαν, ἣν τελοῦσι χάριν τῶν θεῶν αἱ τῶν ἀστέρων στροφαί.

Ὅταν εὑρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀρχαίων τούτων παρθένων διεγείρεται ἐν ἐμοὶ ἐγκάρδιος συγκίνησις. Πᾶν ὅ,τι μέγα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ—πλὴν τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας—συγκεντροῦται ἐν ταῖς ἱεραῖς ταύταις εἰκόσι. Τὸ πᾶν παροχετεύει ἡμῖν τὰς δυνάμεις, ἃς ἐκπροσωποῦσι: τὴν ποίησιν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην. Μήπως ἄλλως τε ἐκ τῆς ἀΐδίου αὐτῶν χάριτος δὲν ἐκφεύγει θρησκευτική τις ἰδέα; Δὲν εἶνε εἰς τὸ βάθος τῶν συμβόλων τούτων ὁ θεός; Οἱ ἀρχαῖοι οὐδόλως ἀπεχώριζον τὸ θεῖον ἀπὸ παντὸς τοῦ γονίμου καὶ ἁγίου ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ. Ἡ λαμπρότης τῆς μυθολογίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ὡραῖον συχνότατα συναντῶνται καὶ συγχέονται, καὶ ὅτι διπλοῦν ἰδανικὸν ἐνσαρκοῦται οὕτως εἰς ἐντελεῖς τύπους.

Ἐπανευρίσκω τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ *Μπελβεδέρε*, ἀλλὰ δὲν εἶνε πλέον ὁ μουσαγέτης, ὁ ζανθὸς κιθαρῳδὸς ὁ προϊστάμενος τοῦ χοροῦ τῶν ἁρμονιῶν, ὁ οὐράνιος βουκόλος, ὁ τὸ ἔξοχον αὐτοῦ ᾆσμα ἐμπιστευόμενος εἰς τὰς προσεκτικὰς Μούσας. Εἶνε ὁ Ὀλύμπιος, ὁ νικητὴς τῶν τεράτων, ὁ ἀρχάγγελος ὁ καταβαλὼν τὸν δράκοντα, τὸ φῶς τὸ διαλύον τὰ σκότη. Τὸν ὅρκιν Πύθωνα, δὲν τὸν βλέπω· εἶνε εἰς τὰ βάθη, εἰς τὴν νύκτα, εἰς τὴν ἄβυσσον, ὕπτιος, νικημένος, λησμονημένος. Ὁ Θεὸς-Ἥλιος ἐπιφαίνεται μόνος, ἔκλαμπρος καὶ θαυμαστός. Οἴμοι! πόσον ἡ ὡραία αὕτη ὀπτασία ἀπέχει τῆς πραγματικότητος! ποσάκις, μέσῳ τοῦ σκοτίου τῶν γηΐνων θορύβου ἐν ᾧ βασιλεύουσι τόσαι ἀσχημίαι, κακίαι καὶ ψεύδη, δὲν ἐπεκαλέσθην τὴν φωτοβόλον εἰκόνα τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ θριαμβεύοντος Φοίβου; Μήπως εἶνε, ὡς λέγουσι, ἀπομίμησις ἔργου ὡραιοτέρου ἔτι, χαλκοῦ, ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Καλάμιδος; Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ὁπωσδήποτε ἀδεξιώτατα ὑπὸ εὐτελοῦς τεχνίτου ἐπεσκευάσθησαν. Ἀλλ' ἵσταμαι ἔκθαμβος πρὸ τῶν πλήρους ὑπεροψίας ὀφθαλμῶν του, πρὸ τοῦ μετώπου του, ἐν ᾧ ἀκτινοβολεῖ τὸ νικηφόρον πνεῦμα, πρὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ δεσποτικοῦ βαδίσματός του. Ἴσως εἶνε πολὺ ὑπέρτερος τῆς ἀνθρωπότητος ὅπως μᾶς συγκινήσῃ· ἔχει χαρακτηριστικὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐκ τῶν τῆς γῆς· ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ζητήσῃ τις τὰς ἐπαγωγοὺς μορφάς· οὗτος εἶνε θεὸς τοῦ Λουκρητίου, ἂν ἀπρόσιτον, οὐδὲν τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἔχον. Δὲν αἰσθάνομαι ἐν αὐτῷ πάλλοντα τὰ ταράττοντά με πάθη ἢ τὰς κατεχούσας με σκέψεις. Δὲν ἔχει οὔτε πρᾳότητα οὔτε οἶκτον. Ἡ ἔκφρασίς του δὲν εἶνε οὔτε ψυχρὰ οὔτε ἀδιάφορος, εἶνε ὅμως τόσον ἀγέρωχος ὥστε καθίσταται ξένη ἡμῖν. Δὲν λησμονῶ ἐμαυτὸν πρὸ αὐτοῦ· δὲν εἰσδύει εἰς τὴν καρδίαν μου. Τὸν θεωρῶ μεθ' ἡρέμου θαυμασμοῦ ἐν τῇ ἀναλλοιώτῳ δόξῃ του.

(ἕπεται τὸ τέλος) Αλ. Καραλης

RIDER HAGGARD

ΕΚΕΙΝΗ

(ἥτις πρέπει νὰ ὑπακούηται)

Μυθιστορία

(Συνέχεια)

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ σελήνη ἤρξατο νὰ λάμπῃ καὶ πάλιν, ἀλλ' ἤδη ὄπισθεν τῆς ὁδοῦ τοῦ κλύδωνος. Μακρὰν ἐπὶ τοῦ διερρηγμένου κόλπου τοῦ ὠκεανοῦ ἔπιπτον τὰ ἄνισα βέλη τοῦ φωτὸς καὶ ἐκεῖ εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεως μιλίου ἀφ' ἡμῶν, ὑπῆρχε λευκὴ γραμμὴ ἀφροῦ, μετ' αὐτὴν μικρὰ ἔκτασις χαινούσης σκοτίας καὶ μετ' αὐτὴν πάλιν ἑτέρα γραμμὴ λευκή. Ἦσαν οἱ βράχοι, καὶ ἡ βοή των καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εὐκρινὴς ἐφ' ὅσον ἐφερόμεθα ἐπ' αὐτῶν μετὰ ταχύτητος χελιδόνων. Ἐκεῖ! Ἐκεῖ ἦσαν, βράζοντες ἐντὸς κοχλαζόντων σιφόνων χιονώδους ἀφροῦ, συγκρουόμενοι καὶ συντριβόμενοι, οἱ σπινθηρίζοντες ὀδόντες τῆς κολάσεως.

— Λάβε τὸ πηδάλιον, Μωάμεθ! Ἐβόησα ἀραβιστί. Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς ἀποφύγωμεν.

Ταυτοχρόνως δὲ ἥρπασα κώπην καὶ τὴν ἐξήγαγον νεύων πρὸς τὸν Ἰὼβ νὰ πράξῃ τὸ αὐτό.

Ὁ Μωάμεθ ἔτρεξεν εἰς τὸ πηδάλιον, ὁ δὲ Ἰὼβ, ὅστις ἐγνώριζεν ὀλίγον νὰ κωπηλατῇ, ἐξήγαγεν ἐπίσης τὴν κώπην του. Μετὰ πάροδον μιᾶς στιγμῆς ἡ πρῴρα μας διηυθύνετο κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τοὺς πάντοτε πλησιάζοντας ἀφροὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐχώρει ταλαντευομένη μετὰ ταχύτητος κέλητος.

Ἀκριβῶς ἔμπροσθέν μας ἡ πρώτη γραμμὴ τῶν κυμάτων ἐφαίνετο ὀλίγον λεπτοτέρα τῆς πρὸς τὸ δεξιὸν ἢ ἀριστερὸν μέρος καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἔκτασίς τις κάπως βαθυτέρου ὕδατος. Ἐστράφην καὶ τὸ ἔδειξα πρὸς τὸν Μωάμεθ ἀνακράζων:

— Στρέψε ταχέως τὸ πηδάλιον, Μωάμεθ!

Ἦτο δεξιὸς πηδαλιοῦχος καὶ ἐγνώριζε καλῶς τοὺς κινδύνους τῆς ἐπισραλοῦς ταύτης ἀκτῆς. Τὸν εἶδον ἁρπάζοντα τὸν οἴακα καὶ ὠθοῦντα αὐτὸν δι' ἅπαντος τοῦ βάρους τοῦ σώματός του, ἐνῷ ἠτένιζε τὰ τρομερὰ πρὸ αὐτοῦ κύματα διὰ τοσοῦτον ἐντεταμένου βλέμματος, ὥστε οἱ ὀφθαλμοί του ἐφαίνοντο οἱονεὶ τείνοντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν κογχῶν των. Ἡ ῥοπὴ τῶν κυμάτων ἔστρεφε τὴν πρῴραν τῆς ἀκάτου πρὸς τὰ δεξιά, ἂν δὲ εἰσηρχόμεθα εἰς τὴν γραμμὴν τῶν ὑφάλων, ἥτις ἦτο πεντήκοντα ὀργυιὰς πρὸς τὰ δεξιὰ θὰ κατεποντιζόμεθα ἀφεύκτως. Ἐνταῦθα ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο εἰς μεγάλην ἔκτασιν ὑπὸ ἑλισσομένων καὶ θραυομένων κυμάτων. Ὁ Μωάμεθ ἔθεσε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς ἀπέναντί του σανίδος καὶ εἶδον τοὺς μέλανας δακτύλους τοῦ ποδός του ἀνοίγοντας ὡς οἱ δάκτυλοι χειρὸς ὑπὸ τὸ βάρος ὅπερ ἔπιπτεν ἐπ' αὐτῶν, ἐνῷ οὗτος ἐδέχετο ἅπασαν τὴν ἀντίστασιν τοῦ πηδαλίου. Ἡ ἄκατος ἐστράφη ὀλίγον, ἀλλ' ὄχι ἀρκούντως. Ἔκραξα πρὸς τὸν Ἰὼβ ν' ἀνακρούσῃ, ἐνῷ ἐγὼ ἔσυρον ἐμπρὸς δι' ἁπάσης μου τῆς δυνάμεως. Τέλος, μετὰ τὰς προσπαθείας ταύτας ἐστράφη· καὶ ἦτο καιρός, διότι ἤδη εἴμεθα ἐπὶ τῶν ὑφάλων! Ἐπηκολούθησαν δύο στιγμαὶ νευρικῆς ἐξάψεως, ἣν οὐδέποτε θὰ δυνηθῶ νὰ περιγράψω. Πᾶν δ' ὅ,τι ἐνθυμοῦμαι εἶνε θάλασσα ἀφρῶν μυκωμένη, ἧς τὰ κύματα ὠρθοῦντο τῇδε κἀκεῖσε καὶ πανταχοῦ, ὅμοια πρὸς ἀπειλητικὰ φάσματα ἐγειρόμενα ἐκ τοῦ τάφου των, τοῦ ὠκεανοῦ.

Ἅπαξ περιεστράφημεν, ἀλλ' ἢ κατὰ τύχην ἢ δι' ἐπιτηδείας οἰακοστροφίας τοῦ Μωάμεθ ἡ πρῴρα τῆς ἀκάτου ἦλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν θέσιν της πρὶν τὸ κῦμα εἰσβάλῃ. Μεθ' ὃ ἐν εἰσέτι τέρας. Διήλθομεν δι' αὐτοῦ ἢ ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον δι' αὐτοῦ, καὶ κατόπιν ὀξεῖα κραυγὴ χαρᾶς ἀνήγγειλε τὴν ἔξοδόν μας εἰς τὸ σχετικῶς γαληνιαῖον ὕδωρ. Ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ στόματος τῆς θαλάσσης διὰ τῶν ὀξέων ὀδόντων των, τῶν κυμάτων της.

Ἀλλ' εἴμεθα καὶ πάλιν σχεδὸν πλήρης ὕδατος καὶ ὄχι περισσότερον τοῦ ἡμίσεως μιλίου ἐμπρὸς ὑπῆρχεν ἡ δευτέρα γραμμὴ τῶν κυμάτων. Καὶ πάλιν λοιπὸν ἐπεδόθημεν πυρετωδῶς εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ὕδατος. Εὐτυχῶς ἡ τρικυμία εἶχεν ἤδη παρέλθει ἐντελῶς, καὶ ἡ σελήνη ἔλαμπε καὶ μᾶς ἐδείκνυε βραχώδη γλῶσσαν ἐκτεινομένην ἐπὶ ἥμισυ μίλιον ἢ περισσότερον ἐντὸς τῆς θαλάσσης, παράλληλα τῆς ὁποίας ἦσαν τὰ πρὸ ἡμῶν κύματα καὶ οἱ ὕφαλοι. Ὅπως δήποτε ἔβραζον πέριξ αὐτῆς καὶ πολὺ πιθανὸν ἡ ῥάχις, ἥτις ἐσχημάτιζε τὴν γλῶσσαν, νὰ ἐξακολουθῇ τὴν συνέχειάν της ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Ἡ γλῶσσα κατέληγεν εἰς ἀλλόκοτον κορυφήν, ἥτις ἐφαίνετο μὴ ἀπέχουσα ἡμῶν περισσότερον τοῦ μιλίου. Ἀκριβῶς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ κινδύνου ὁ Λέων πρὸς μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἠνέῳξε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ εἶπεν, ὅτι τὰ σκεπάσματά του εἶχον πέσει ἐκ τῆς κλίνης, καὶ ὅτι ὑπέθετεν, ὅτι ἦτο πλέον ὥρα νὰ ἐγερθῇ, ἵνα ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τῷ ἀπήντησα νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ νὰ ἡσυχάσῃ, ὅπερ καὶ ἔπραξε χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ τί συνέβαινε περὶ αὐτόν. Τὸ κατ' ἐμέ, αἱ περὶ ὥρας τῆς ἐκκλησίας λέξεις του μὲ ἔκαμαν ν' ἀναμνησθῶ τοὺς ἀναπαυτικούς μου θαλάμους ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ νὰ μελαγχολήσω. Διατί νὰ πράξω τὴν ἀνοησίαν νὰ τοὺς ἀφήσω καὶ νὰ φύγω; Ἡ σκέψις αὕτη πολλάκις διῆλθε διὰ τῆς διανοίας μου ἔκτοτε μετ' αὐξούσης ὁσημέραι ἐντάσεως.

Ἀλλ' ἤδη καὶ πάλιν ἐφερόμεθα ἐπὶ τῶν ὑφάλων, καίτοι μεθ' ἥττονος ὁρμῆς, διότι ὁ ἄνεμος εἶχε πέσει καὶ μόνον τὸ ρεῦμα τῆς παλιρροίας μᾶς ὤθει.

Μία εἰσέτι παρῆλθε στιγμή, καὶ ἐνῷ ὁ Ἄραψ ἔκραζε τὸν Ἀλλάχ, ἐγὼ ἐπεκαλούμην τὸν Θεὸν καὶ ὁ Ἰὼβ ἐβλασφήμει, εὑρέθημεν καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῶν· καὶ ὁλόκληρος ἡ περιγραφεῖσα ἀνωτέρω σκηνὴ ἐπανελήφθη πλὴν ὄχι τόσον ἀγρία. Ἡ ἐπιτηδεία οἰακοστροφία τοῦ Μωάμεθ καὶ αἱ στεγαναὶ ὑποδιαιρέσεις τῆς ἀκάτου μᾶς ἔσωσαν. Μετὰ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας εἴμεθα ἐκτὸς τῶν ὑφάλων καὶ παραφερόμενοι, (διότι ὄντες ἐξηντλημένοι πλέον δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἄλλο παρὰ νὰ ὁδηγῶμεν τὸ σκάφος διὰ τοῦ πηδαλίου), μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος ἐκάμπτομεν τὴν γλῶσσαν, ἣν περιέγραψα.

Ἐξηκολουθήσαμεν νὰ κάμπτωμεν αὐτὴν φερόμενοι ὑπὸ τοῦ ρεύματος, μέχρις οὗ ἐφθάσαμεν ὑπὸ τὸν ἄνεμον, ὁπότε αἴφνης ἡ ταχύτης μας ἐμειώθη καὶ ἐπαύσαμεν νὰ προχωρῶμεν. Ἡ τρικυμία εἶχε παρέλθει ἐντελῶς, ἀφίνουσα ἀνέφελον τὸν οὐρανὸν ὄπισθέν της. Ἡ γλῶσσα τῆς ξηρᾶς διέκοπτε τὴν ὑπὸ τοῦ κλύδωνος προζευνηθεῖσαν ταραχὴν τῆς θαλάσσης, καὶ ἡ παλίρροια ἥτις κατ' ἀρχὰς εἰσώρμα ἀκατάσχετος πρὸς τὸν ποταμόν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου εὑρικόμεθα ἤδη, ἐμετριάσθη πολύ, καὶ οὕτως ἠδυνήθημεν νὰ πλεύσωμεν ἡσύχως καὶ νὰ ἐκβάλωμεν τὰ ὕδατα ἐκ τοῦ σκάφους μας. Ὁ Λέων ἐκοιμᾶτο βαθέως· ἐνόμισα ὅτι ἦτο φρόνιμον νὰ μὴ τὸν ἀφυπνίσω. Καὶ ἦσαν μὲν τὰ ἐνδύματά του βεβρεγμένα, ἀλλ' ἡ ἑσπέρα ἦτο τόσον θερμὴ ὥστε ἐσκέφθην (οὕτως ἔκρινε καὶ ὁ Ἰὼβ) ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ ἐκ τούτου ἄνθρωπος τῆς κράσεως τοῦ Λέοντος. Ἄλλως τε δὲν εἴχομεν ἄλλα ἐνδύματα νὰ τῷ δώσωμεν. Μετ' ὀλίγον ἔδυσεν ἡ σελήνη καὶ μᾶς ἀφῆκε πλέοντας ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἅτινα ἤδη ἐκινοῦντο μόνον ὅπως τὸ στῆθος ταραχθείσης γυναικός, καὶ μᾶς παρεῖχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπολήσωμεν πᾶν ὅ,τι ὑπέστημεν καὶ πάντα κίνδυνον ὃν διεφύγομεν. Ὁ Ἰὼβ μετέβη εἰς τὴν πρῴραν, ὁ Ἄραψ ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ εἰς τὸ πηδάλιον καὶ ἐγὼ ἐκάθησα ἐπὶ σανίδος εἰς τὸ μέσον τῆς ἀκάτου παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Λέοντος.

Ἡ σελήνη εἶχε δύσει βραδέως ἐν ἀγνῇ θελκτικότητι ἀπερχομένη ὡς καλλιπάρειος νύμφη εἰς τὸν γαμήλιον θάλαμόν της, καὶ μακραὶ ἐν εἴδει πέπλων σκιαὶ ἀνῆλθον εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ὑπέφωσκον τρέμοντες οἱ δειλοὶ ἀστέρες.

Ταχέως ὅμως καὶ οὗτοι ἠρξαντο νὰ ὠχριῶσιν ἐνώπιον ἀνταυγείας φαινομένης πρὸς ἀνατολάς, καὶ κατόπιν τὰ ἀσταθῆ βήματα τῆς ἠοῦς ἐπηκολούθησαν ταχέα ἐπὶ τοῦ νεογεννήτου κυανοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐδίωξαν τοὺς ἀστέρας ἐκ τῶν θέσεών των. Γαληνιαία καὶ πάντοτε μᾶλλον γαληνιαία ἐγένετο ἡ θάλασσα καὶ ἤρεμος ὡς ἡ ἀπαλὴ ὀμίχλη, ἥτις ἀνεπαύετο νωχελῶς ἐπὶ τοῦ κόλπου της καὶ ἐκάλυπτε τὴν ταραχήν της ὁμοία μὲ τὰς ἀπατηλὰς ὀπτασίας τοῦ ὕπνου τὰς ἐπικαθημένας ἐπὶ τοῦ ἐξηντλημένου ἐκ τῶν θλίψεων πνεύματός μας καὶ ἀναγκαζούσας αὐτὸ νὰ λησμονῇ τὰ δεινά του. Ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐχύθησαν οἱ ἄγγελοι τῆς ἠοῦς, ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν ὄρους διασκορπίζοντες τὸ φῶς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν των. Ἐξηκολούθησαν νὰ ἐξέρχωνται μετὰ ταχύτητος ἐκ τῆς

σκοτίας, εὐσταλεῖς, λαμπροὶ καὶ ὡραῖοι, ὡς τὰ πνεύματα τῶν δικαίων ἐκ τῶν τάφων των. Ἐπροχώρησαν ἄνωθεν τῆς ἠρέμου θαλάσσης, τῆς ταπεινῆς ἀκτῆς, τῶν πέραν ἑλῶν καὶ τῶν παρέκει ὀρέων, καὶ ἔλαμψαν ἐπὶ τῶν πονηρῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, ἐπὶ τοῦ εὐρέως σύμπαντος καὶ παντὸς πράγματος ζῶντος ἢ ζήσαντος ἐν αὐτῷ.

Ἦτο μαγευτικὸν θέαμα, καὶ ὅμως μελαγχολικόν, ἴσως ἕνεκα ἐκ τοῦ μεγαλείου τῆς καλλονῆς του. Ὁ ἀνατέλλων ἥλιος, καὶ ὁ δύων ἥλιος εἶνε τὸ σύμβολον καὶ ὁ τύπος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἁπάντων ὅσα σχετίζονται μετ' αὐτῆς. Τὸ σύμβολον καὶ ὁ τύπος, ναί, καὶ ἡ ἐπίγειος ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἐπίσης.

Τὴν πρωΐαν ταύτην ἡ ἑξῆς σκέψις ἀπησχόλησε τὸ πνεῦμά μου μετ' ἀλλοκότου ἐπιμονῆς. Ὁ ἥλιος ὅστις ἀνέτελλε σήμερον δι' ἡμᾶς εἶχε δύσει χθὲς διὰ δεκαοκτὼ συνοδοιπόρους μας! Εἶχε δύσει διὰ δεκαοκτὼ ἀνθρώπους γνωστούς μας! Τὸ πλοιάριον εἶχε καταποντισθῆ μετ' αὐτῶν, καὶ ἤδη ἐταλαντεύοντο μεταξὺ τῶν βράχων καὶ τῶν φυκῶν τοσαῦτα ἀνθρώπινα συντρίμματα ἐπὶ τοῦ εὐρέως ὠκεανοῦ τοῦ θανάτου!

Καὶ ἡμεῖς εἴχομεν σωθῆ. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἀνατολή, καθ' ἣν θὰ εἴμεθα μεταξὺ τῶν ἀπωλεσθέντων καὶ καθ' ἣν ἄλλοι θὰ θεωρῶσι τὰς περικαλλεῖς ἐκείνας ἀκτῖνας καὶ θὰ μελαγχολῶσιν ἐν μέσῳ τοῦ κάλλους, καὶ θὰ ρεμβάζωσι περὶ θανάτου ἐν μέσῳ τῆς λάμψεως τῆς ἀνατελλούσης ζωῆς! Διότι αὐτὴ εἶνε ἡ εἱμαρμένη τῶν ἀνθρώπων.

Ε'

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αἰθίοπος.

Ἐπὶ τέλους οἱ κήρυκες καὶ οἱ πρόδρομοι τοῦ βασιλέως ἡλίου ἐξεπλήρωσαν τὸ ἔργον των, καὶ ἀνακαλύψαντες τὰς σκιὰς ἠνάγκασαν αὐτὰς νὰ τραπῶσιν εἰς φυγήν. Μεθ' ὃ ἠγέρθη λαμπρὸς ἐκ τῆς ὠκεανίου κλίνης του, καὶ κατέκλυσε τὴν γῆν διὰ φωτὸς καὶ θάλπους. Ἐκαθήμην ἐν τῇ ἀκάτῳ καὶ ἠκροώμην τοῦ ἀσθενοῦς φλοίσβου τοῦ ὕδατος καὶ ἐθεώρουν τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα, μέχρις οὗ ἡ ἄκατος στραφεῖσα ὀλίγον ἔφερε τὴν ἀλλόκοτον κορυφὴν ἢ πέτραν, ἥτις ἔκειτο εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀκρωτηρίου, (ὅπερ μετὰ τοσαύτης δυσχερείας καὶ κινδύνου εἴχομεν παρακάμψει κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα), μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς θεάματος, καὶ τὸ ἀπέκρυψεν ἐκ τῆς ὁράσεώς μου. Ἐξηκολούθησα νὰ ἀτενίζω τὴν πέτραν ἀφῃρημένως πως, ὅτε αἴφνης περιεβλήθην ὑπὸ τοῦ συνεχῶς αὔξοντος ὄπισθέν της φωτός, καὶ τότε ἔμεινα κεχηνὼς πρὸ αὐτῆς. Τὸ ἄκρον τῆς κορυφῆς, ὅπερ εἶχεν ὕψος ὀγδοήκοντα ποδῶν καὶ πλάτος ἑκατὸν πεντήκοντα κατὰ τὴν βάσιν, ἦτο ἐσχηματισμένον ἐν εἴδει κεφαλῆς καὶ προσώπου Αἰθίοπος, ἡ ἔκφρασις τοῦ ὁποίου ἦτο διαβολικωτάτη καὶ ἐνέπνεε τρόμον. Ἦτο ἀληθέστατον, ἔβλεπον τὰ παχέα χείλη, τὰς εὐσάρκους παρειὰς καὶ τὴν πλατεῖαν ῥῖνα προέχοντα εἰς τὸ ὑπὸ φωτὸς λουόμενον πρόσωπον. Ἐπίσης ἐφαίνετο τὸ στρογγύλον κρανίον ἐφ' οὗ ἠργάσθησαν πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν καταιγίδες ἵνα τὸ σχηματίσωσιν. Ἵνα δὲ ἀποβῇ ἐντελὴς ἡ ὁμοιότης ἐπ' αὐτοῦ ἐφύοντο λειχῆνες, οἵτινες θεώμενοι ἐν τῷ πλημμυροῦντι ἐπ' αὐτῶν φωτὶ τοῦ ἡλίου, ἐφαίνοντο ὡς τρίχες ἐπὶ κολοσσιαίας κεφαλῆς Αἰθίοπος. Ἦτο ἀναμφιβόλως πολὺ παράδοξον, τόσον παράδοξον ὥστε πιστεύω ὅτι δὲν ἦτο παιδιὰ τῆς φύσεως, ἀλλὰ γιγάντειον μνημεῖον ἐπεξεργασθέν, ὡς ἡ γνωστὴ Σφὶγξ τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ λησμονηθέντος λαοῦ, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ἀπειλὴ καὶ πρόκλησις κατὰ παντὸς ἐχθροῦ, ὅστις ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὅρμον, οὗ ἐδέσποζε.

Δυστυχῶς δὲν κατορθώσαμεν ποτὲ νὰ ἀνακαλύψωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτως ἢ ἄλλως· διότι ἡ ἄνοδος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἦτο δυσκολωτάτη καὶ ἡμεῖς εἴχομεν ἄλλα νὰ πράξωμεν κατὰ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διαμονήν μας, ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν νὰ καταγίνωμεν περὶ αὐτῆς. Ἐγώ, κρίνων ἐξ ὅσων εἶδον κατόπιν, νομίζω ὅτι ἐπεξεργάσθη ὑπ' ἀνθρωπίνης χειρός. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ κεφαλὴ εἰσέτι ἵσταται, καὶ σοβαρῶς ἀτενίζει διὰ τῶν αἰώνων πρὸς τὴν μεταβαλλομένην θάλασσαν. Ἐκεῖ ἵστατο πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα, ὅτε ἡ Ἀμενάρτας ἡ Αἰγυπτία ἡγεμονόπαις, καὶ ὁ παναρχαῖος πρόγονος τοῦ Λέοντος, ὁ Καλλικράτης, εἶδον τὴν σατανικὴν μορφήν του καὶ ἐκεῖ, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, θὰ ἵσταται ὅταν ἄλλοι τόσοι αἰῶνες, ἀφ' ὅσους παρῆλθον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἐκείνης μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, προστεθῶσιν εἰς τὸ ἔτος ὅπερ θὰ μᾶς καλύψῃ διὰ τῆς λήθης!

— Τί λέγεις περὶ αὐτοῦ; Ἠρώτησα τὸν Ἰὼβ ὅστις ἐκάθητο εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀκάτου προσπαθῶν νὰ συνάξῃ ὅσον πλειότερον ἥλιον ἠδύνατο καὶ ἐφαίνετο ὡς τὸ σύνηθες δυσθυμότατος. Τί λέγεις περὶ αὐτοῦ; καὶ τῷ ἔδειξα τὴν πέτραν.

— Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! ἀνέκραξεν ὁ Ἰώβ, ὅστις ἤδη τὸ πρῶτον παρετήρει τὴν κεφαλήν. Νομίζω πῶς ὁ Σατανᾶς ἦρθε κ' ἐκάθισε ἐδῶ γιὰ νὰ τοῦ κάμουν τὸ ἄγαλμά του.

Ἐγέλασα θορυβωδῶς καὶ ὁ γέλως μου ἀφύπνισε τὸν Λέοντα.

— Μπά! εἶπε. Τί ἔχω; Τὰ μέλη μου εἶνε δυσκίνητα. Τί ἔγινε τὸ πλοιάριόν μας; Δόσατέ μου ὀλίγον μπράνδυ!

— Νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεόν, παιδί μου, διότι δὲν εἶνε ὁλοτελῶς ἀκίνητα· τῷ ἀπεκρίθην. Τὸ πλοιάριόν μας ἐβυθίσθη καὶ ἐπνίγησαν πάντες πλὴν ἡμῶν. Σὺ δὲ ἐσώθης ὡς ἐκ θαύματος.

Ἐνῷ δὲ ὁ Ἰὼβ ἀνεζήτει ἐντὸς ἑρμαρίου τὴν φιάλην τοῦ μπράνδυ τῷ διηγήθην τὰ συμβάντα τῆς παρελθούσης νυκτός.

— Διάβολε! εἶπε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς. Εἶνε παράδοξον ὅμως πῶς συνέπεσε νὰ σωθῶμεν μόνον ἡμεῖς ἐκ τοῦ ναυαγίου.

Τὸ μπράνδυ ἀνευρέθη τέλος καὶ ἐλάβομεν ἅπαντες γενναίαν δόσιν ἐξ αὐτοῦ, περιττὸν νὰ εἴπω μετὰ πόσης εὐχαριστήσεως. Τὸ οἰνόπνευμα καὶ ὁ ἤδη ὑψωθεὶς ἥλιος συνετέλεσαν νὰ ἐνισχύσωσι τὰ ἀποξυλωθέντα μέλη. Εἴχομεν μείνει βεβρεγμένοι ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους ὥρας.

— Ἀλλ' ἰδοὺ ἡ κεφαλή, εἶπεν ὁ Λέων ἀφίνων τὴν φιάλην. Εἶνε ἡ κεφαλὴ περὶ τῆς ὁποίας λέγει ἡ γραφή: «πέτρα τις μεγάλη γλυπτὸν ὁμοίωμα Αἰθίοπος κεφαλῆς.»

— Ναί· εἶπον, εἶνε αὐτή!

— Τότε λοιπὸν ὁλόκληρος ἡ ἱστορία εἶνε ἀληθής.

— Δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι ἕπεται τοῦτο, ἀπεκρίθην. Ἐγνωρίζομεν ὅτι ἡ κεφαλὴ ἦτο ἐνταῦθα, διότι ὁ πατήρ σου τὴν εἶδε. Ἀλλὰ πολὺ πιθανὸν νὰ μὴ εἶνε ἡ αὐτὴ κεφαλὴ περὶ ἧς ὁμιλεῖ ἡ ἐπιγραφή. Ἄλλως τε καὶ ἂν εἶνε δὲν ἀποδεικνύεται τίποτε.

Ὁ Λέων ἐμειδίασεν οἱονεὶ οἰκτείρων με.

— Θεῖε Ὁράτιε, εἶσαι ἄπιστος Ἑβραῖος... Ὅσοι ζήσουν θὰ ἰδῶσι!

— Τοῦτο λέγω καὶ ἐγώ· ἀπήντησα. Ἤδη παρατηρεῖς ὅτι διερχόμεθα τὴν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ σύρτιν. Λάβε τὴν κώπην σου, Ἰώβ, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἴδωμεν ἂν ὑπάρχῃ θέσις ἵνα ἀποβιβασθῶμεν.

Τὸ στόμα τοῦ ποταμοῦ, ἐν ᾧ εἰσηρχόμεθα, δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶνε πολὺ εὐρὺ καίτοι ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ὄχθῶν του ἐπικαθημένης ὁμίχλης δὲν ἠδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν τὸ εὖρός του. Ὡς συμβαίνει εἰς ἅπαντας τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ὑπῆρχε περὶ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ μεγάλη ἀπόστασις ἥτις, ἀναμφιβόλως, ὅταν ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ κατήρχετο ἡ παλίρροια, θὰ καθίστα τὴν εἴσοδον ἀδύνατον καὶ εἰς πολὺ ἀβαθῆ λέμβον. Ἀλλ' ἤδη ἠδυνήθημεν νὰ εἰσέλθωμεν εὐκολώτατα. Ἐντὸς εἴκοσι λεπτῶν τῆς ὥρας εἴμεθα ἐντὸς καταβαλόντες ἐλαχίστην προσπάθειαν, διότι ὠθούμεθα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρὸς τὸν ὅρμον. Ἤδη ἡ ὁμίχλη εἶχε διαλυθῆ ὑπὸ τοῦ ἡλίου, οὗτινος αἱ ἀκτῖνες ἀπέβαινον θερμόταται, καὶ ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ εὖρος τοῦ ποταμοῦ ἦτο ἡμισέως περίπου μιλίου, ὅτι αἱ ὄχθαι του ἦσαν ἑλώδεις καὶ βρίθουσαι κροκοδείλων ἐξηπλωμένων ἐπὶ τοῦ βορβόρου ὡς δοκοί. Ἥμισυ μίλιον βαθύτερον διεκρίνομεν τεμάχιον στερεᾶς ὄχθης καὶ πρὸς αὐτὸ διηυθύνθημεν. Μετὰ ἓν εἰσέτι τέταρτον τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ δέσαντες τὴν ἄκατον ἐπὶ θαυμασίου δένδρου μὲ ὡραῖα στίλβοντα φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζοντα τὰ τῆς *μαγνόλιας*, καίτοι ῥοδόχροα καὶ ὄχι λευκά, ἀπεβιβάσθημεν.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΕΓΧΩΡΙΑ

Ἀπὸ τῆς 1 τοῦ μηνὸς τὸ τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον Χαβὰς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ νεωστὶ ἱδρυθέντος ἐνταῦθα «Πρακτορείου τῆς Μεσημβρίας,» οὗτινος διευθυντὴς εἶνε ὁ πρόεδρος τῆς παρ' ἡμῖν «Ἑνώσεως τοῦ Τύπου» καὶ διευθυντὴς τοῦ «Ἀγγελιοφόρου Ἀθηνῶν» κ. Α. Ζ. Στεφανόπολις.—Ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν διωρίσθη ἐπιτροπὴ πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν τῇ Κωπαΐδι λίμνῃ συντελεσθέντων ἔργων.—Κατὰ τὰς γενομένας τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ τρεῖς, ὡς εἴθισται, ψηφοφορίας πρὸς ἐκλογὴν τοῦ διὰ τὸ νέον ἀρχόμενον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1891-1892 πρυτάνεως, ἐξάγεται ὅτι τοιοῦτος θέλει ὁρισθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὁ κατὰ τὴν πρώτην ψηφοφορίαν λαβὼν τὰς περισσοτέρας ψήφους καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς κ. Παῦλος Ἰωάννου.—Ἐν Μήλῳ ἐγένετο ἰσχυροτάτη δόνησις σεισμοῦ συνοδευομένη ὑπὸ ὑποχθονίου βοῆς.—Συνελθούσης τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ὅπως κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας προτείνῃ τὸν κατάλληλον διὰ τὴν ἕδραν τῆς Χημείας καθηγητήν, ἐψηφίσθη τοιοῦτος ἐκ τῶν τριῶν ὑποψηφίων ὁ κ. Ἀναστάσιος Κ. Δαμβέργης ἐπιλαχόντος τοῦ κ. Α. Οἰκονομίδου καὶ ἀποτυχόντος τοῦ κ. Ο. Ρουσοπούλου.—Ὁ φίλος συνάδελφος τῆς «Ἑστίας» καὶ ἀγαπητὸς ποιητὴς κ. Γεώργιος Δροσίνης ἐνυμφεύθη τὴν κάλλει καὶ χάρισι στίλβουσαν δεσποινίδα Μαίρην Κασαβέτη.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ

Ἔκτακτον ὑπουργικὸν συμβούλιον συνεκροτήθη ἐν Γιλδὶζ-Κιὸσκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σουλτάνου, ἵνα ἀποφασίσῃ τὰ δέοντα περὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ ἐκραγέντος ἐν Ὑεμένῃ.—Ἐψηφίσθη ἐν τῇ Αὐστριακῇ Βουλῇ τὸ νομοσχέδιον δι' οὗ ἡ Τεργέστη καὶ τὸ Φιοῦμε, μέχρι τοῦδε ἐλεύθεροι λιμένες, περιλαμβάνονται ἐν τῷ τελωνειακῷ συμπλέγματι τοῦ Κράτους.—Ὁ Γαλλικὸς στόλος τῆς ἐσχάτης Ἀνατολῆς διετάχθη νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ὑεγκτσέ, ἵνα προστατεύσῃ τοὺς ἐν Κίνᾳ Χριστιανοὺς καθ' ὧν ἐξακολουθεῖ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν Κινέζων.—Τὸ θωρηκτὸν «Ψαρὰ» ἐντελεῖ τὰς κοιλμάς αὐτοῦ ἐν Χερβούργῳ, μεθ' ἃς θέλει καταπλεύσει ἀμέσως εἰς Πειραιᾶ.—Ἂν καὶ οὐδὲν κροῦσμα χολέρας ἐξεδηλώθη ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ κυβέρνησις διέταξε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος προφυλακτικῶν μέσων.—Ὁ πληθυσμὸς τῶν Παρισίων κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εὑρέθη ἀνερχόμενος εἰς 2,423,609 ψυχάς. Τῷ 1886 οἱ κάτοικοι ἠριθμήθησαν εἰς 2,260,945.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Πρόκειται νὰ συγκροτηθῇ ἐν Βρυξέλλαις ἀρχαιολογικὸν καὶ ἱστορικὸν συνέδριον τὸ ὁποῖον θὰ διαρκέσῃ ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 7ης τοῦ προσεχοῦς Αὐγούστου. 97 Ἀκαδημίαι, Ἰνστιτοῦτα, Ἑταιρίαι καὶ Σύλλογοι τοῦ Βελγίου, τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τῆς Ὀλλανδίας ἐδήλωσαν ὅτι θ' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους, καὶ οἱ μέχρι τοῦδε γνωρίσαντες ὅτι θὰ μετάσχωσιν αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 532.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτοῦ τῆς Ἰταλίας κόμητος Κωνσταντίνου Νίγρα ἐξεδόθη λαμπρὰ ἔμμετρος μετὰ σχολίων μετάφρασις εἰς τὴν Ἰταλικὴν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Κατούλλου «Ἡ κόμη τῆς Βερενίκης,» ὅπερ ἐποίησεν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς ἐπεξεργασθεὶς τὸ μὴ σωζόμενον σήμερον ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον ἔργον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Καλλιμάχου. Ἐν τῇ μεταφράσει περιέχεται καὶ τὸ λατινικὸν κείμενον μετὰ τῶν διαφόρων ἀμφισβητουμένων γραφῶν, ἔτι δὲ μακρὰ εἰσαγωγή. Ἡ μετάφρασις αὕτη κρίνεται ἰσοβάθμιος πρὸς τὰς περιφήμους Ἰταλικὰς μεταφράσεις τοῦ Οὔγου Φωσκόλου.—Ὁ Σέρβος ἐθνικὸς ποιητὴς Λάζος Κώστιτς συνέγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Γορδάνη» ἐθνικὸν Σερβικὸν δρᾶμα τετράπρακτον ἐπὶ ὑποθέσεως ἐπεισοδίου τῶν ἡρωϊκοληστρικῶν χρόνων τῆς Σερβίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.—Ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ ἄρτι ἀνευρεθὲν ἀνέκδοτον ποίημα τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ «Ὁ Θεός», ὅπερ ὁ ποιητὴς ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1853-1855 ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός του.—Ἐπιτροπὴ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Cherbuliez, Halevy καὶ Doucet, ἀπένειμεν ἐφέτος βραβεῖα εἰς τὰ ἑξῆς συγγράμματα: Εἰς τὸν «Μιθριδάτην Εὐπάτορα, βασιλέα τοῦ Πόντου» τοῦ Θεοδώρου Ραϊνὰχ 1,500 φράγκα. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κουὰ «ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ἡ ἀρχαία ἀττικὴ κωμῳδία» 1000 φράγκα. Εἰς δὲ τὸν «Βολταῖρόν», βιβλιογραφίαν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἑρρικιάδος, 500 φράγκα. Τὰ βραβεῖα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ποσὸν 3000 φράγκων, ἤτοι τὸ βραβεῖον Bordin.—Ὁ «Ρωμηός», ἡ ἔμμετρος σατυρικὴ ἐφημερὶς τοῦ κ. Γ. Σουρῆ, εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς 1 τοῦ μηνὸς τούτου εἰς τὸ ὄγδοον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του.

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Ὁ κ. Καρολίδης ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κατὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον συνερχομένου ἐν Λονδίνῳ τετάρτου τῶν Ἀσιανολόγων συνεδρίου ἀναπληρωτικὸς πρόεδρος τοῦ Ἀρίου τμήματος.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

Συνελθόντα εἰς γενικὴν συνέλευσιν τὰ μέλη τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ Συλλόγου ἐξέλεξαν τὸ νέον διοικητικὸν συμβούλιον αὐτῶν, ὅπερ θ' ἀποτελῶσιν οἱ κ. κ. Κ. Ν. Κωστῆς, Ἀλ. Δ. Σοῦτσος, Γ. Ἀθηνογένης, Ἀλ. Μαυροκορδάτος, Π. Καλλιγᾶς, Π. Καρυδιᾶς, Τηλ. Καραθεοδωρῆς, Ι. Περβάνογλους καὶ Ἀλ. Μαῦρος.—Ἡ ἐν Βιέννῃ διὰ τὸ 1892 διοργανιζομένη διεθνὴς Ἔκθεσις Μουσικῆς καὶ Θεάτρου προμηνύεται λίαν ἐπιτυχής. Ὁ ἑκατομμυριοῦχος Τζαίμς Γόρδων Μπένετ, ὁ ἐκδότης τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» ἀνήγγειλεν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἐκθέσεως ὅτι θὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὴν εἰδικῶς διὰ τὴν Ἀμερικήν, ἥτις θὰ φροντίσῃ ὥστε εἰς τὴν Ἔκθεσιν νὰ ἀποσταλῶσι πολλὰ ἀντικείμενα ἐξ Ἀμερικῆς, ἔτι δὲ καὶ Ἀμερικανοὶ καλλιτέχναι τῆς σκηνῆς νὰ ἐπιδειχθῶσιν ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ τῆς ἐκθέσεως θεάτρου.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ—ΠΕΡΙΕΡΓΑ—ΠΟΙΚΙΛΑ

Τὰ καθ' ὅλην τὴν Ἑλβετίαν ξενοδοχεῖα ἢ καὶ οἰκογένειαι δεχόμεναι ξένους διαθέτουσιν 62,500 κλίνας, ἐφ' ὧν φιλοξενοῦνται κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως 5,724,000 ταξειδιῶται, πληρώνοντες ἕκαστος δι' ὅλα τὰ ἔξοδα κατὰ μέσον ὅρον 12.50 φράγκα, ἤτοι ἐν ὅλῳ 71,545,430. Διὰ τὰ ἄλλα του ἔξοδα, οἷον ὁδοιπορικά, διασκεδάσεις κλπ. ἐξοδεύει ὁ ξένος τοὐλάχιστον 10 φράγκα καθ' ἑκάστην ἀποτελοῦντα δι' ὅλους 57,240,000 φράγκων κατ' ἔτος. Οὕτω μόνον ἐκ τῶν ταξειδιωτῶν εἰσπράττονται κατ' ἔτος ἐν Ἑλβετίᾳ 128,785,430 φράγκα.

*

Ὑπὸ τοῦ κόμητος Εὐγενίου Ζισύ διοργανίζεται μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἐκδρομὴ εἰς Ἀσίαν διὰ τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας καὶ τῆς Δυτικῆς Σιβηρίας μέχρι τῶν Ἀλταΐων ὀρέων. Σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς ταύτης, ἥτις θὰ γείνῃ τὸ ἔαρ τοῦ 1892, εἶνε κυρίως νὰ ἐξερευνηθῇ ἡ ἐθνογραφία τῶν περὶ τὰ Ἀλταΐα χωρῶν ἐξ ὧν ὑποτίθεται ὅτι προῆλθον τὸ πρῶτον οἱ Μαγυάροι.

*

Ἡ ἔκδοσις τοῦ μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδός του συγγράμματος ὅπερ ὑπὸ τὸν τίτλον. Ἡ Αὐστρουγγαρία διὰ λόγων καὶ εἰκόνων ἀνέλαβε νὰ φέρῃ εἰς πέρας Ἑταιρία σοφῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ πολυκλαύστου ἀρχιδουκὸς Ῥοδόλφου, ἐξακολουθεῖ δραστηρίως γινομένη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς χήρας ἀρχιδουκίσσης Στεφανίας. Διὰ τοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντος 133ου τεύχους ἄρχεται ὁ τρίτος τόμος περὶ Οὐγγαρίας, μέλλων νὰ περιλάβῃ τὴν ἱστορίαν καὶ περιγραφὴν τῆς Βουδαπέστης. Τὸ προηγούμενον τεῦχος περιεῖχεν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν τρίτον τοῦτον τόμον, ἐξαίρουσαν τὰς κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη προόδους τῆς Οὐγγρικῆς πρωτευούσης, κατέληγε δὲ διὰ τῶν λέξεων. «Ὅθεν εἰς μακρὰν θὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ: Οὐγγαρία εἶνε Βουδαπέστη». Τὴν ἱστορίαν τῆς Βουδαπέστης ἔγραψεν ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πέστης καθηγητὴς τῆς οὐγγρικῆς ἱστορίας Φράντς Σαλαμών.

*

Κατὰ τὸν Quetelet τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου ἄρχεται βραχυνόμενον ἀπὸ τοῦ 50 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἡ βραχύτης αὕτη ἀποδοτέα εἰς τὴν συστολὴν τῶν μαλακῶν μορίων τῆς σαρκός, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀστῶν, ἰδίως τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Τὸ μεγαλείτερον ὕψος, εἰς ὃ φθάνει τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τριπλάσιον καὶ ἥμισυ τοῦ ἀναστήματος, ὅπερ εἶχεν οὗτος κατὰ τὴν γέννησίν του, τὸ δὲ βάρος τοῦ σώματος εἰκοσάκις περισσότερον.

*

Τίς ὁ λόγος, δι' ὃν αἱ θλίψεις ἐπιφέρουν τὴν λεύκανσιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς; Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου πλεῖσται ἐξηνέχθησαν γνῶμαι. Συγγραφεύς τις ἀναφέρει περίπτωσιν, καθ' ἣν προσώπου τινὸς ἐλευκάνθησαν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἐν διαστήματι μιᾶς μόνης νυκτός, συνεπείᾳ ἠθικῶν στενοχωριῶν. Τὰς λευκανθείσας ταύτας τρίχας ὑπέβαλον εἰς μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν εὑρέθησαν πλήρεις σφαιριδίων πεπληρωμένων ἀέρος. Μέχρι τοῦδε δὲν ἀνεκαλύφθη πῶς ὁ ἀὴρ εἰσῆλθεν εἰς τὸ τριχοειδὲς μέρος.

Πιστεύουν ἐν τούτοις οἱ τὸ ζήτημα τοῦτο πραγματευθέντες ὅτι αἱ ἐξ ἀέρος σφαῖραι γίνονται ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν μεγάλων νευρικῶν συγκινήσεων. Τοιαύτη ἐξήγησις δίδεται εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν.

*

Γαλλική τις ἐφημερὶς προυκάλεσε ψηφοφορίαν ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως τίς ὁ κάλλιτερος συνθέτης μουσικῆς. Ἐκ τῶν συνθετῶν ἔλαβεν ὁ μὲν Γκουνὼ ψήφους 860, ὁ Ρωσίνης, ὁ Μάγερβερ καὶ ὁ Μότζαρτ ἀνὰ 710, ὁ Βετχόβεν 500, ὁ Βέρδης 460, ὁ Ἀλεβὺ καὶ ὁ Ὠβὲρ ἀνὰ 210, ὁ Βάγνερ καὶ ὁ Σωπὲν ἀνὰ 170, ὁ Μένδελσων 150 ὁ Δονιζέττη, 130, ὁ Sain-Saens 120, καὶ ὁ Λέων Δελὶβ 110.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Χρ. Α. Π. Βουκουρέστιον. Νομίζομεν ὅτι εἴχομεν εἰδοποιήσει διὰ τῶν Ἰδ. Γραμμάτων. Ἤδη πέμψαντες τὸ ζητούμενον φύλλον καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐκφράζομεν καὶ αὖθις τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν.—Μ. Δ. Τραπεζοῦντα. Εὐχαριστοῦμεν. Ὁ κ. Ἰ. Φ. ἐνεγράφη καὶ ἐστάλησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ φύλλα.—Ε. Ε. Ρ. Ὀδησσόν. Ἐγράψαμεν καὶ ἀναμένομεν ἀπάντησιν.—Κ. Μ. Σ Ραιδεστόν. Π. Ε. 40 ἐκκλησίας, Μ. Ι. Μολάους. Κ. Ι. Π. Γύθειον. Στεφ. Μ. καὶ Θεοδ. Ἀγουλινίτσαν. Ἐλήφθησαν.—Ant. R. Lyon Μ. Π. Σ. Ρόδον. Κ. Ι., Ελ. Τ. Β. Μιχ. Μ. Α. Κωνσταντινούπολιν. Ἐλήφθησαν. Ἀποδείξεις θὰ εὕρητε μεταξὺ τῆς 5 καὶ τῆς 6 σελίδος. Ἀλ! Περιμένομεν

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐξεδόθησαν

Le Philhellénisme en France par D. Bikélas (Extrait de la Revue d' Histoire Diplomatique).—Paris.

Λεξικὸν Ἐγκυκλοπαιδικόν. Φυλλ. 22 τοῦ Β' τόμου (Βαλδουΐνου φωσφόρον—Βάξμουθ).

Εὐαγγελικαὶ ὁμιλίαι, κηρυχθεῖσαι ἐν διαφόροις ἱεροῖς ναοῖς, ὑπὸ Θεοφίλου Ι. Κόντη.

Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, ὑπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον, ὑπὸ Μ.Θ. Καλαποθάκη Ι.Δ.

Ὁδηγὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας, ὑπὸ Βασ. Ν. Βουλγάρεως.

Revues des études Grecques. Τόμος IV, Nº 13. Janvier - Avril 1891.

Ἀρχαιολογικὸν Λεξικόν, ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ. Ἐξεδόθησαν ὁμοῦ τὰ τελευταῖα φυλλάδια 45—50, δι' ὧν περατοῦται ἡ ἔκδοσις τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Θησαυροῦ*, ἀπαρτιζομένου ἐκ δύο ὀγκωδῶν τόμων, περιέχοντος 1,400 περίπου εἰκόνας καὶ χάρτας.

Ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταετηρίδι τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1821—1891), ποίημα εἰς ᾄσματα πέντε ὑπὸ Ἠλ. Ι. Γ. Οἰκονομοπούλου.

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

τοῦ ἡμετέρου τακτικοῦ συνεργάτου

Κ. Δ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΤΑ

ΑΓΡΟΤΙΚΑ

(Τὰ ἐπαινεθέντα εἰς τὸν περυσινὸν Φιλαδέλφειον ποιητικὸν ἀγῶνα)

(Τὸ Νεραϊδόπαιδο, Τραγοῦδι τοῦ Πιστικοῦ, Ὁ Ἥλιος κ' ἡ Νύχτα, Τραγοῦδι τοῦ Θερισμοῦ, ἡ Νησιωτοποῦλα, ὁ Χορὸς τῆς Λαμπρῆς, ἡ Φλογέρα, ἡ Κατάρα, ἡ Τραγουδίστρα κι' ὁ Βασιληᾶς, ὁ Γάμος, ἡ Ποδιὰ τῆς Μαριῶς, Τραγοῦδι τῆς Ξενητειᾶς, τὸ Μαγεμμένο Μαντῆλι, Τραγοῦδι Κλέφτικο, ἡ Πεντάμορφη, Τραγοῦδι τοῦ Τρυγητοῦ, ἡ Καπετάνισσα, ἡ Χιονούρα, αἱ Λυγεραὶς τῆς Ξενητειᾶς, Τραγούδια Δίστιχα).

Τιμῶνται δύο δραχμῶν

Εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

REVUE

POLITIQUE ET LITTERAIRE

REVUE BLEUE

Paraissant le Samedi

Six mois 20 fr. Un an 35

PARIS

111. Bd. St Germain 111.

Α. Κ. ΔΑΜΒΕΡΓΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΗΜΕΙΑΣ

Τιμᾶται δρ. 4.

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ ΑΤΤΙΚΗΣ

Δρομολόγιον ἀπὸ 1ης Μαΐου 1891

Γραμμὴ Κηφισσίας

καθ' ἑκάστην πρὸ μεσημβρίας

ἐξ ΑΘΗΝΩΝ	ἐκ ΚΗΦΙΣΙΑΣ
6.—	6.45
7.30	8.30
9.30	10.30
μετὰ μεσημβρίαν	
3.—	2.30
4.—	4.10
5.—	5.10
6.—	6.10
7.—	7.40
3.30	8.40
—	10.40

Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀμαξοστοιχιῶν θέλουσι κυκλοφορεῖ

ἐξ Ἀθηνῶν	ἐκ Κηφισσίας
M. M.	M. M.
18.30.	12.

Γραμμὴ Λαυρίου

ἐξ ΑΘΗΝΩΝ	ἐκ ΛΑΥΡΙΟΥ
7.40π.μ.	6.10π.μ.
4·50μ.μ.	5.10μ.μ.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 9

Μεγάλη συλλογὴ φωτογραφιῶν μνημείων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων.

Εἰκόνες ἐνδυμασιῶν Ἑλληνικῶν.

Εἰκόνες τύπων Ἑλληνικῶν.

Εἰκόνες θωρηκτῶν Ἑλληνικῶν.

!! **Μεγάλη ἐπιτυχία** !!

Ἡ φωτογραφία τοῦ θωρηκτοῦ

ΥΔΡΑ

PETRAS A. Cie

Commission Représentation

EXPORTATION

des

TAPIS de TURQUIE

Fourniseurs de S. M. le Roi de Grèce

SMYRNE

Τὸ νέον πλῆρες κομψοτάτων εἰδῶν

ΠΙΛΟΠΩΛΕΙΟΝ « Ο ΑΕΤΟΣ »

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ

(Ὁδὸς Σταδίου)

Συνιστᾶται τοῖς πᾶσι ὡς μοναδικὸν διὰ τὴν κομψότητα, στερεότητα, εὐθηνίαν.

ΛΕΞΙΚΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ὑπὸ

Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑ

Σώματα τοῦ Λεξικοῦ τούτου, ἄρτι περατωθέντος, εὑρίσκονται καὶ πωλοῦνται ἐνταῦθα ἐν τοῖς **Καταστήμασιν Ἀνέστη Κωνσταντινίδου** καὶ ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις τῆς **Ἑστίας** (Γ. Κασδονῆ) καὶ **Καρόλου Μπέκ.**

ΕΠΙΤΟΜΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

Α. Ν. ΓΙΑΝΝΑΡΗ

Ἐκδότης

ΑΝΕΣΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Συνιστῶμεν ἰδιαιτέρως τὸ ἄρτι περατωθὲν Ἑλληνικὸν Λεξικὸν *Α. Ν. Γιάνναρη ἐκδοθὲν ὑπὸ τῶν Καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, ἐν πολλοῖς ὑπέροχον διὰ τὸν πλοῦτον νέων λέξεων τέως ἀθησαυρίστων, τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς σημασίας αὐτῶν, τὴν σημείωσιν τῶν διχρόνων καὶ βραχέων κλπ. κλπ. Ἄλλως τε αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας συνιστᾷ ἰδιαιτέρως τὸ Λεξικὸν διὰ τῆς ἔναντι παρατιθεμένης ἐγκυκλίου. Ἡμεῖς προσθέτομεν ὅτι τὸ Λεξικὸν Γιάνναρη δέον νὰ γίνῃ ἀπαραίτητον βοήθημα εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως μαθητήν, διδάσκαλον, φιλολόγον, ἐπιστήμονα, λόγιον, δημοσιογράφον, ὑπάλληλον, ἔμπορον, βιομήχανον κλπ. κλπ. καὶ ἐν γένει εἰς πάντα ὁμιλοῦντα καὶ γράφοντα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἰδοὺ ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου:*

Ἀριθ. Πρωτ. 8757

Διεκπ.

Περὶ συστάσεως Ἐπιτόμου Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. γυμνασιάρχας καὶ διευθυντὰς γυμνασίων καὶ λυκείων, καθηγητὰς, σχολάρχας καὶ διευθυντὰς ἑλληνικῶν σχολείων καὶ ἑλληνοδιδασκάλους.

Ὁ κ. Ἀνέστης Κωνσταντινίδης ἐξέδωκεν ἀρτίως Ἐπίτομον λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Α. Ν. Γιάνναρη.

Τὸ Λεξικὸν τοῦτο, περιέχον ἐν μικρῷ τὸ πλῆρες καὶ πολλὰς ἄλλας ἀρετὰς χρησιμωτάτας τοῖς σπουδάζουσι διά τε τὸ εὔωνον καὶ εὔχρηστον, ἔγνωμεν ἵνα συστήσωμεν πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς σπουδάζοντας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Μαΐου 1891

Ὁ Ὑπουργὸς

ΑΧΙΛ. ΓΕΡΟΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Διεκπεραιωτὴς

Στέφανος Μ. Παρίσης

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ